

Raportti

Vammaisten ihmisoikeudet Suomen ulkopolitiikassa

VTK Tuomas Tuure, toimittaja

Toimituskunta:

Kalle Könkkölä, Juha-Pekka Konttinen, Jukka Kumpuvuori

Sisällysluettelo

Johdanto	1
2. Ulkopolitiikan osa-alueet ja niihin liittyvät suositukset	9
Artikkeli 1: Vammaiset ja ulkopolitiikka yleisesti	9
Artikkeli 2: Vammaiset ja YK:n vuosituhattavoitteet	17
Artikkeli 3: Vammaiset ja Suomen bilateraalin kehitysyhteistyö	23
Artikkeli 4: Vammaiset ja Suomen multilateraalinen kehitysyhteistyö	30
Artikkeli 5: Vammaiset ja kriisit	37
3. Päättösanat, Kalle Könkkölä	44

Selvityksen lähtökohdat ulkoasiainministeriön kannalta

Suomi on allekirjoittanut vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen (UN, General Assembly Resolution 61/106, 12.12.2006, jäljempänä 'vammaissopimus') ja sen valinnaisen lisäpöytäkirjan vuonna 2007. Sopimuksen ratifiointia valmistellaan ulkoministeriön asettamassa työryhmässä tätä raporttia kirjoitettaessa. Kataisen hallituksen hallitusohjelmassa todetaan, että yleissopimus ratifioidaan kuluvan hallituskauden aikana.

Vaikka vammaissopimus ei luo kuin harvoja uusia ihmisoikeuksia, se täsmentää lukuisien ihmisoikeuksien osalta olemassa olevan ihmisoikeusnormiston soveltuvuutta vammaiskontekstissa. Itsenäisen oikeudellisen merkityksellisyytensä vuoksi vammaissopimus toimii myös tulkinta-apuvälineenä muiden ihmisoikeussopimusten tulkinnassa tilanteissa, joissa niitä sovelletaan vammaiskontekstiin. On tärkeää muistaa, että myös lukuisat aiemmat ihmisoikeussopimukset soveltuivat, ja soveltuvat edelleen, myös vammaisten tilanteisiin.

Vammaissopimus käsittää koko elämän kirjon ja sääntelee eri toimintoja laajasti. Vammaissopimus antaa hyvät lähtökohdat niin sisä- kuin ulkopoliitikalle. Vammaissopimuksen keskeinen teema ihmisoikeuksien normatiivisen konkretisoimisen lisäksi on vammaisten ja heidän järjestöjensä täysi osallistuminen heitä koskevien asioiden käsittelyssä. Tämä raportti on valmisteltu vammaissopimuksen edellyttämällä tavalla.

On todettava, että Suomi on viimeisen kymmenen vuoden aikana ottanut kansainvälisessä toiminnassa vammaisten asiat entistä enemmän mukaan ja ollut joidenkin kysymysten suhteen eturintamassa.

Erityisesti suomalainen tapa tukea kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyötä ja vammaisjärjestöjen kehitysyhteistyötä on herättänyt kansainvälistä positiivista huomiota, vaikka kaikissa Pohjoismaissa on samankaltaisia järjestelyjä.

Pitkäaikainen yhteistyö on mahdollistanut vähitellen myös merkittävää osaamista vammaisjärjestöissä tehtävän kehitysyhteistyön alalle. Tämän hetkinen vammaiskumppanuusohjelma Fididan kanssa sekä Abilis-säätiön toiminta ovat kansainvälisesti vammaispiireissä erittäin tunnettuja.

Suomi on tukenut kansainvälisiä vammaisjärjestöjä kuten Kuurojen maailmanliittoa ja DPI:tä. Samoin Afrikan vammaisten vuosikymmenen sihteeristön tuki on tärkeää. Suomi on lähes ainoa YK:n vammaisasioiden erityisraportin tukija.

Työ maailmanpankin kanssa synnytti GPDD:n ja mahdollisti ensimmäistä kertaa yhteiset keskustelut eri sidosryhmätahojen kesken mukaan lukien kansainväliset vammaisjärjestöt, kansalaisjärjestöt, YK-järjestöt sekä muutamat hallitukset. Melko pienillä oikeaan osuvilla tukitoimilla on saatu paljon aikaan. Suomi on toiminut myös useissa YK-järjestöissä aktiivisesti vammaisasioiden edistämiseksi ja kentällä myös lähetystöjen määrärahoista on ollut hyötyä.

Raportissa ei käydä yksityiskohtaisesti läpi kaikkea mitä on tehty, vaan koetetaan katsoa mitä kaikkea olisi mahdollista tehdä. Eräänä keskeisenä huomiona voidaan todeta, että kaikki hyvä on syntynyt ilman varsinaista suunnitelmaa erilaisina aikoina ministeriön eri ihmisten toimesta yhteistyössä vammaisten edustajien kanssa.

Raportissa käydään läpi seuraavien viiden artikkelin avulla eri toimintoja ja arvioidaan mahdollisuuksia saada vammaiskysymykset entistä laajemmin mukaan ulkopoliittikkaan. Kaikkea ei tietenkään voida toteuttaa samanaikaisesti ja hetkessä, mutta yksi tarkoitus onkin antaa ideoita toiminnan jatkuvaan kehittämiseen.

Lopussa nostetaan myös esille keskeiset tavoitteet, joita vammaisjärjestöjen piirissä pidetään nyt keväällä 2012 tärkeimpinä.

Yhteenveto selvityksen aiheista - Executive Summary

Selvitys tuo esiin vammaisuuden ja Suomen ulkopoliitiikan rajapinnat mahdollisuuksineen ja haasteineen. Vaikka Suomi onkin edelläkävijä vammaisjärjestöjen ja vammaisten osallistumisessa kehitysyhteistyöhön, haasteena on muiden ulkopoliitiikan sektoreiden passiivinen rooli vammaisten ihmisoikeuksia edistävissä kysymyksissä. Suurimpana haasteena on vammaisasioiden koordinaation puute Suomen ulkopoliitikassa.

Selvityksessä esitetään useita suosituksia, joiden avulla Suomen ulkopoliitikasta saadaan sensitiivisempää vammaisten ihmisoikeuksien kannalta. Suomen kahdenvälisiä ulkopoliittisia suhteita Venäjään olisi hyvä hyödyntää myös vammaiskysymyksissä, esimerkiksi sosiaalisen yrittäjyyden mahdollisuuksia olisi luontevaa kehittää kauppavaltuuskuntien ja yritysyhteistyön puitteissa. Samoin kahdenväliset ulkopoliittiset suhteet Kiinaan tarjoavat paljon mahdollisuuksia; linjataanhan Suomen Kiinan toimintaohjelmassa, että kauppasuhteiden lisäksi yhteistyötä tehdään myös muiden yhteiskunnallisten kysymysten parissa.

Edelleen, kahdenväliset ulkopoliittiset suhteet Yhdysvaltojen kanssa ovat lupaavia; Yhdysvaltojen edistysellinen syrjäntäkieltopainotteinen lainsäädäntökokemus sekä vammaisasioiden huomiointi ulkopoliitiikan hoidossa tarjoavat hyvän lähtökohdan yhteistyölle, joka onkin jo alkanut. Kahdenväliset ulkopoliittiset suhteet nopeasti kehittyviin maihin (Intia, Brasilia ja Etelä-Afrikka) tarjoavat mahdollisuuksia uusille vammaispoliittisille avauksille esimerkiksi liittyen koulutukseen ja esteettömyyteen.

Myös Tasavallan Presidentin rooli on tärkeä; presidentti voi ulkopoliittisena toimijana edistää vammaisten oikeuksia. Rauhanturvaamisen osa-alueella vammaiset ihmiset ovat usein erittäin heikossa asemassa. Selvitys ehdottaa, että suomalaisten vammaisjärjestöjen osaamista tulisi hyödyntää rauhanturvaamisen kehittämisessä.

Erityisen mahdollisuuden ja haasteen muodostaa Suomen lähetystöverkko, jonka osalta selvityksessä ehdotetaan, että paikallisen yhteistyön (PYM) määrärahojen käyttöön asetettaisiin vammaiskriteeri, jolla mitataan hankkeiden vammaispoliittista sisältöä ja määritellään tarvittaessa esimerkiksi rahoituskiintiö vammaisuutta koskeviin hankkeisiin.

Selvityksessä korostetaan lisäksi tutkimustyön, suomalaisten vammaisjärjestöjen ja kansainvälisten vammaisjärjestöjen roolia Suomen ulkopoliitiikan kehittämisessä. Selvityksessä ehdotetaan vammaisuuden huomioimista kaikessa ministeriön ohjelmatyössä, koordinaatioryhmän työn vakiinnuttamista ja vammaisasiantuntijan nimittämistä ministeriöön.

Vammaiset ja YK:n vuosituhattavoitteet

Kaikki kahdeksan YK:n vuosituhattavoitetta (MDG) liittyvät keskeisesti vammaisten ihmisoikeuksiin. Selvityksessä tarkastellaan tavoitteita yksi kerrallaan ja priorisoidaan vuosituhattavoitteita mukaillen Suomen ulkopolitiikan painopistealueiksi; koulutus, työelämä, sukupuolten tasa-arvo ja esteettömyys.

Koulutuksen osalta selvityksessä ehdotetaan korostettavaksi koulutuksen, yhdenvertaisuuden ja vapaan tiedonsaannin tavoitteita. Vammaisten koulutukseen tulee tarjota erityistä tukea ja hyödyntää tällä tavoin kaikkea sitä asiantuntemusta, mukaan lukien vammaisjärjestöjen, jota Suomella on. Tärkeitä kehittämiskohteita ovat inklusiivisen opetuksen kehittäminen ja laajentaminen sekä kohdennettujen, proaktiivisten strategioiden ja ohjelmien määrittely. Olennaista on myös kuurojen opetus viittomakielellä, mikä takaa yhtenäiset mahdollisuudet sekä koulutukseen että tiedonsaantiin.

Työelämän osalta on tärkeää, että vammaisten työllistymistä tuetaan subventioiden, esteettömien ratkaisujen ja koulutuksen avulla. Selvityksen mukaan olisi hyvä aloittaa omassa puolessa, eli palkkaamalla ministeriön palvelukseen päteviä vammaisia ihmisiä.

Sukupuolten tasa-arvon osalta Suomi on sitoutunut erityisesti suurimmassa syrjintäuhassa olevien ja köyhien naisten auttamiseen. Vammaisten naisten tukeminen on näin ollen ulkopolitiikan arvopohjalle olennaista.

Esteettömyys laajasti ymmärrettynä tarjoaa mahdollisuuden vammaisten monipuoliselle osallistumiselle yhteiskunnalliseen toimintaan, joten tätä perusedellytystä on hyvä tukea kaikessa toiminnassa.

Selvityksessä tuodaan esiin huoli vakiintuneen vammaisjärjestökytkennän puuttumisesta eli vammaisten omien järjestöjen heikosta osallistumisesta elinten toimintaan. Suomelle selvitys suosittelee muun muassa YK:n vammaisten oikeuksien erityisraportoijan työtä tukevan Panel of Expert –toimielimen muodostamista vaikutusvaltaiseksi toimijaksi ja erityisraportoijan tukemista myös jatkossa ja aktiivista vammaisasioiden esilletuomista MDG-keskusteluissa.

Vammaiset ja Suomen bilateraalinen kehitysyhteistyö

Selvityksessä painotetaan vammaisulottuvuuden kytkemistä bilateraaliseen kehitysyhteistyöhön. Selvityksessä esitetään tähän oikeudellisena viitekehyksenä extraterritoriaalisia ihmisoikeusvelvoitteita.

Tämä tarkoittaa, että valtioilla on velvollisuus kunnioittaa, suojella ja edistää ihmisoikeuksien toteutumista myös toisissa valtioissa oleskelevien ihmisten ja ryhmien osalta. Selvityksessä esitellään esimerkkejä maista, joissa vammaisuus on bilateraalisen kehitysyhteistyön keskiössä. Australiassa vammaisuus on läpileikkaava teema kaikessa kehitysyhteistyössä. Kanadassa vammaisuus määriteltiin kehitysyhteistyöohjelmaan jo vuonna 1968. Saksassa vammaisuus on ollut osa ihmisoikeuspolitiikkaa ja näkynyt sen toiminnassa esimerkiksi Intian kanssa. Irlannissa vammaisasiat ovat osa kehityspolitiikkaa, joka on tiiviisti integroitu osaksi maan yleistä ulkopoliittista linjaa.

Norjassa vammaisasiat ovat eräs sosiaalisen kehityksen olennainen prioriteetti ja maa voisikin toimia selvityksen mukaan esimerkkinä Suomelle. Iso-Britannia julkaisi vuonna 2007 oppaan, jonka avulla integroidaan vammaisuus käytännön kehitysyhteistyöhön. Yhdysvallat integroi laajasti vammaiskysymystä myös kehitysyhteistyöhön. Suomen osalta selvitys pitää haasteellisena sitä, että vammaisasiantuntijan puuttuminen ministeriöstä on ollut eräs syy heikompiin suorituksiin bilateraalisen kehitysyhteistyön alueella.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen artikla 24:ssä, ja erityisesti ko. artiklan kohdissa 3.b ja c, on korostettu oikeutta viittomakielen ja viittomakielellä oppimiseen sekä kielelliseen identiteettiin.

Suurimmassa osassa niin bi- kuin multilateraalistakin kehitysyhteistyötä ei kuitenkaan huomioida kuurojen, kuulovammaisten ja kuulonäkövammaisten tarpeita viittomakielisen tiedonsaannin osalta. Tämä vaatii panostamista kehitysyhteistyössä myös mm. viittomakielentulkkien koulutukseen, jotta kuurojen yhteisön osallistuminen toteutuisi käytännössä.

Selvityksessä esitetään, että vammaiskysymys integroitaisiin Suomen kahdenvälisiin suhteisiin, ja että UM tekisi yhteistyössä vammaisjärjestöjen kanssa kokonaisvaltaisen evaluoinnin vammaisten osuudesta ja vammaisoikeuksista kaikessa kehitysyhteistyössä ja kehityspolitiikassa.

Vammaisten ihmisoikeuksien edistämisen tulisi olla keskeinen prioriteetti kaikissa uusissa kahdenvälisissä ohjelmissa; tässä olisi hyödynnettävä toisen maan vammaisjärjestöjen asiantuntemusta. Yleisempänä suosituksena selvityksessä ehdotetaan, että Suomi ajaisi kansainvälisesti hanketta, jossa lahjoittajamaat sitoutuvat vammaisten ihmisoikeuksien läpileikkaaviin periaatteisiin.

Vammaiset ja Suomen multilateraalinen kehitysyhteistyö

Multilateraalisen yhteistyön haaste ja mahdollisuus on toimijoiden moninaisuudessa. Selvityksen havainnon mukaan on yleistä, että työtä tehdään eri toimijoiden toimesta toisista tietämättä. Suomi on ajanut yhden YK:n ajatusta (One-UN) keskitetystä toiminnasta, joka olisikin hyvä ratkaisu myös vammaiskysymysten kokonaisvaltaisempaan ja koordinoitumpaan huomioimiseen.

Selvityksessä kuvataan järjestöittäin Suomen roolia multilateraalisen kehitysyhteistyön osalta.

Maailmanpankissa käynnistyi viisi vuotta siten Judy Heumannin aikana aktiivinen kausi vammaisasioiden, kun Global Partnership on Disability and Development eli GPDD perustettiin. Myös Suomi on aktiivisesti tukenut tätä toimintaa. YK:n pakolaisjärjestö UNHCR on läpileikkaavan asenteen kannalla, eikä perusta erillisiä pysyviä rakenteita vammaisasioiden.

Maailman terveysjärjestö WHO julkaisi juuri Maailmanpankin kanssa Maailman vammaisuusraportin, joka on kattavin koskaan tehty tutkimustietoon perustuva raportti vammaisten tilanteesta. Muutenkin WHO on ollut aktiivinen ja toivoo strategiatyötä vammaisasioiden. Unesco on kehittänyt vammaisuuden määrittelyä helpottavia työkaluja, mutta valitettavasti Suomen tuesta huolimatta tavoitteet vammaisten lasten koulunkäynnin suhteen ovat jääneet saavuttamatta. Tämän vuoksi UNICEF on ottanut YK:n sisällä vastuuta vammaisten koulunkäynnin edistämisestä

YK:n erityisjärjestö ILO tukee vammaisten työllistymistä tietoa ja hyviä käytäntöjä levittämällä sekä fasilitoimalla yhteistyötä globaalin ay-liikkeen kanssa. UN Inter-Agency Support Group on the Convention on the Rights of Persons with Disabilities tekee työtä vammaisasioiden läpileikkaavuuden ja koordinaation lisäämiseksi YK-laajuisesti. Euroopan neuvosto on myös toiminnassaan kiinnittänyt jonkin verran huomioita vammaisten ihmisoikeuksien edistämiseen.

Afrikan unionilla on sosiaaliasioihin keskittynyt yksikkö; se on pieni ja sille kuuluvat kaikki sosiaali- ja työpolitiikan kysymykset. AU koordinoi käytäntöjä AU:n 54 jäsenhallituksen kanssa. Afrikan vammaisten vuosikymmen – hanke epäonnistui vuosina 1999-2010, mutta sosiaaliministerit käynnistivät vuonna 2010 uuden ohjelman, jota myös Suomi on aikeissa tukea.

Selvityksessä suositellaan pysyvää rakennetta vammaisasioiden hoidolle eri ministeriöiden kesken, jotta vammaisten ihmisoikeuksien edistämien kansainvälisissä järjestöissä tulisi huomioitua. Näin ajankohtaisiin kysymyksiin voitaisiin yhdessä vaikuttaa ajoissa. Tämä tarkoittaa keskeisten vammaiskysymysten haarukointia ja ministeriöiden välistä koordinaatioryhmää niiden hallitsemiseksi

Tällä koordinaatioelimellä olisi tehtävänä huomioida, että eri YK-järjestöihin liittyvässä työssä tulisivat keskeisesti huomioitua vammaisten ihmisoikeudet.

Näiden koordinaatiokysymysten ohella selvityksessä suositellaan resurssien lisäämistä; jatkuvien erillisrahoitusten sijaan selvityksessä suositellaan pysyviä rakenteita ulkoasiainministeriöön, jotta vammaisten oikeuksien diplomatiaa voitaisiin harjoittaa. Selvityksessä suositellaan myös yhteistyötä samanhenkisten valtioiden kanssa vammaiskysymysten huomioinnista multilateraalissa yhteistyössä.

Vammaiset ja kriisit

YK:n vammaisoikeussopimuksen (CRPD) 11 artikla tuo aivan uutta pontta vammaisten ihmisten huomiointiin kriiseissä; nyt se on valtioiden oikeudellinen velvoite. Selvityksessä jaetaan kriisit yhtäältä sotiin ja aseellisiin konflikteihin ja toisaalta luonnonkatastrofeihin. Erilaiset kriisit luovat erilaisia tarpeita. Vammaisten oikeuksista, haasteista ja luonnonmullistuksista selvityksessä esitellään esimerkkinä Pakistanin maanjäristys vuonna 2005; vammaisjärjestöt kannattaa mobilisoida työhön heti, kun se on mahdollista. Toisen merkittävän luonnonmullistuksen, Japanin tsunamitulvan vuonna 2011 opetus vammaiskysymyksessä liittyy vammaisvalmiuteen muutoin pitkälle kehittyneessä maassa; vammaisuuteen ei osattu varautua erityisasiana katastrofin iskiessä.

Aseellisista konflikteista selvityksessä esitellään Lähi-idän konflikti, jossa keskeisimmät vammaisulottuvuudet liittyvät esteettömyyden ongelmiin. Vastaavasti Kosovon konfliktissa olennaisin ongelma oli sodan aikana, jolloin vammaiset eivät päässeet mukaan siviileille tarkoitettuihin hätätoimiin.

Selvityksessä suositellaan muun muassa Suomen erikoistumista vammaisten kriisivalmiuteen, materiaalitarpeiden huomioimista, vammaisten huomioimista jälleenrakennustyössä, pysyvän rakenteen ja rahoituksen järjestämistä. Kaikissa kysymyksissä on selvityksen mukaan tärkeää, että suomalaisten toimijoiden osallisuutta korostetaan näissä kaikissa toimenpiteissä; samoin Suomen olisi hyvä hyödyntää tunnettujen rauhanvälittäjiensä osaamista ja mainetta myös vammaisasioiden osalta.

Vammaiset ja ulkopoliittika

Maailmassa on vähintään miljardi vammaista ihmistä eli luku vastaa noin 15 % maailman väestöstä. Heistä 110–190 miljoonalla vammaisuus aiheuttaa merkittäviä haittoja jokapäiväisessä elämässä. Tällä hetkellä vammaisten määrä on kasvussa, mihin liittyvät monet demografiakehitykseen vaikuttavat syyt. Tällaisia syitä ovat esimerkiksi väestön ikääntyminen ja väestönkasvu, synnytysterveysten parantuminen, kroonisten sairauksien määrän kasvu sekä edistys terveydenhuollon saatavuudessa.

Köyhien, naisten ja vanhusten keskuudessa vammaisuutta on keskimääräistä enemmän samoin kuin työttömien ja kouluttamattomien keskuudessa. Matalatuloisten perheiden ja vähemmistöryhmien perheiden lapsilla on suurempi vammaisuuden riski kuin muilla lapsilla. Toisaalta köyhyys ja huonot elin- ja työskentelyolot lisäävät vammautumisen riskiä. Köyhyyden ja eriarvoisuuden suhde vammaisuuteen on siis kaksisuuntainen.

Vammaiset ihmiset kohtaavat laaja-alaisesti esteitä tavoitellessaan erilaisia palveluita (mm. terveys, koulutus, joukkoliikenne ja tiedonsaanti) tai työtä. Näihin esteisiin kuuluvat leimaaminen ja syrjintä. Myös riittämättömät terveystalvet, esteellinen rakentaminen ja tiedonvälityksen puute ovat suuria ongelmia.

Seuraukset ovat vammaisille ihmisille kohtalokkaita, koska heillä on tavallista huonompi terveys, matalampi koulutustaso, vähemmän taloudellisen menestymisen mahdollisuuksia ja he ovat köyhiä useammin kuin muut. He elävät usein erillään muista ihmisistä ja ovat toisten avusta riippuvaisia. Pääosan avusta he saavat perheenjäseniltä. Omaiset taas kokevat tilanteissa stressiä, mikäli vammaisen perheenjäsen on heistä riippuvainen ja heillä on vähemmän mahdollisuuksia taloudelliseen toimeentuloon ja koulutukseen. On tärkeää, että vammaisten läheiset eivät kuormitu liikaa. Läheiset ovat usein naisia ja tyttöjä, joten tässä on huomioitava vahva sukupuolinäkökulma. Vammaisten itsenäinen elämä on sukupuolten tasa-arvon kannalta ainoa kestävä ratkaisu.

Maailmanlaajuisesti vammaiset ihmiset saavat terveydenhuoltoa noin 50 % pienemmällä todennäköisyydellä kuin muut, sillä vammaisista noin puolella ei ole varaa terveydenhuoltoon, kun taas valtaväestön keskuudessa vastaava luku on noin 25 – 30 %. Vammaisilla on tilastollisesti kolme kertaa suurempi todennäköisyys tulla evätyksi hoitoprosessista ja noin neljä kertaa suurempi todennäköisyys tulla kohdelluksi huonosti terveydenhuollon henkilöstön toimesta.

Tilastotietoa vammaisuudesta (World Report on Disability)

Terveydenhoidon kustannukset voivat olla vammaisten hoidon saannin kannalta ratkaisevia. Lähes 30 % vammaisista ihmisistä kärsii suurista kustannuksista kun vastaava luku ei-vammaisten kohdalla on 20 %. Köyhissä maissa ero on suurempi.

Tiedot eteläisestä Afrikasta kertovat, että vain 26–55 % väestöstä saa tarvittavaa lääkinnällistä kuntoutusta, kun taas 17–37 % kuntoutuksen tarpeessa olevista vammaisista ei saa tarvitsemiaan apuvälineitä, kuten pyörätuoleja, proteeseja tai kuulolaitteita.

Kehittyneissä maissa 20- 40 % vammaisista ihmisistä ei yleensä saa tarvitsemaansa apua jokapäiväisissä toimissaan.

Vammaiset lapset eivät aloita koulua yhtä suurella todennäköisyydellä kuin vammattomat kaverinsa ja he jatkavat kouluissa harvemmin kuin muut:

Boliviassa 98 % vammattomista lapsista menee kouluun mutta vammaisista lapsista näin tekee vain 40 %.

Indonesiassa 80 % vammattomista lapsista käy koulua mutta vammaisten lasten luku on alle 25 %.

Kuuroista lapsista viittomakieliseen kouluun tai koulutukseen ylipäänsä pääsee kehitysmaissa vain noin 1-2 %.

OECD-maissa työelämän ulkopuolella oli vammaisista ihmisistä 49 %, luku oli 2,5 kertaa korkeampi kuin ei-vammaisilla (20 %).

Vammaiset ihmiset joutuvat maksamaan erilaisia lisäkuluja verrattuna muihin. Nämä voivat aiheutua esimerkiksi terveyspalveluista, apuvälineistä, kalliimmista liikkumisen kuluista, ruokavaliosta tai henkilökohtaisesta avusta. Esimerkiksi Vietnamin lisäkulut olivat 9 %, Bosnia Hertsegovinassa 145 %, Australiassa 29–37 % riippuen vamman vaikeudesta ja Britanniassa 11–69 %. Prosentit vaihtelevat hiukan laskutavoittain.

Epäsuorat kulut ja muut ei-laskettavissa olevat kulut joita vammaisuus aiheuttaa – kuten tuottavuuden lasku, verojen väheneminen ja erilläänolo – voivat olla merkittäviä. Yhden arvion mukaan Kanadassa vammaisuus aiheuttaa 6,7 % prosentin laskun bruttokansantuotteeseen.

Vammaisryhmien keskeisimmät erityistarpeet

Liikuntavammaiset

Liikuntavammaisten keskeisimmät haasteet liittyvät tasapuoliseen koulutukseen, esteettömään liikkumiseen sekä asumiseen ja työllistymisen haasteisiin. Erityisesti apuvälineiden saatavuutta sekä koulutuksen tarjoamista kaikille on korostettava.

Kuurot

Kuulovammaisuutta ja kuuroutta lähestytään yleisesti lääketieteellisen näkökulman kautta, jolloin kuulon aste on ratkaiseva: oppiiko henkilö kuulon varassa ympäristön käyttämän puhekielen äidinkielekseen vai onko näköaistiin perustuva viittomakieli hänelle ensisijainen, luonnollinen äidinkieli. YK:n yleissopimuksen artikla 2 määritelmä tuo esille kielellisen ja kulttuurisen näkökulman: viittomakielen omana itsenäisenä kielenään. Artiklat 9, 24 ja 30 tuovat samoin kielellisten ja kulttuuristen ihmisoikeuksien toteutumisen.

Näiden artiklojen periaatteita tulee kunnioittaa kaikessa yhteiskunnallisessa suunnittelussa – alkaen siitä, millä tavoin kuuleville vanhemmille syntyvien kuurojen lasten mahdollisuus oppia viittomakieltä turvataan, miten koulutusolot järjestetään, miten tulkkeja koulutetaan jne. Kuuroilla keskeiset ongelmat liittyvät tiedonsaantiin ja viestintään: tulkkien saatavuus, tiedonsaanti viittomakielellä, teknisten apuvälineiden saatavuus (esim. tekstiviestien hyödyntäminen tai kuulolaitteet kuulovammaisilla).

Viittomakieliseen kielelliseen ja kulttuuriryhmään kuuluvat osana myös viittomakieltä käyttävät kuurosokeat, joiden asema on usein heikko.

Huonokuuloiset

Huonokuuloisten haasteet liittyvät apuvälineiden puuttumiseen. Keskeinen ongelma on kuulolaitteiden vähäisyys sekä pattereiden puute tai kallis hinta kehitysmaissa. Näistä syistä johtuen esimerkiksi koulutukseen pääsy on vähäistä.

Sokeat ja heikkonäköiset

Sokeiden ja heikkonäköisten haasteet ovat myös tiedonsaantiin liittyviä eli muun muassa pistekirjoitetun materiaalin heikko saatavuus ja valtaväestölle suunnitellut palvelut tuottavat köyhissä maissa ongelmia.

Kehitysvammaiset

Kehitysvammaisten tilanne on erittäin vaikea, sillä työ liittyy usein läheisten ja perheiden aktiivisuuteen kehitysvammaisten läheistensä puolesta. Etenkin syvästi kehitysvammaisten ihmisten kyky hoitaa asioitaan on erittäin rajallinen.

Psykkiset vammat ja mielenterveysongelmat

Psykkisiin ongelmiin ja mielenterveyden haasteisiin liittyvät kysymykset tunnetaan kautta maailman erittäin huonosti, eikä asiallista hoitoa tai lääkkeitä ole lainkaan riittävästi.

Monivammaisuus

Useista erilaisista vammaisuuden haasteista samanaikaisesti kärsivien tilanne on heikko, sillä yhteisvaikutukset tuottavat ainutlaatuisia ongelmia, eivätkä sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon mekanismit kykene näihin vastaamaan.

Vammaiset vähemmistöt

Pitkällä tähtäimellä vammaiset, jotka kuuluvat etniseen, seksuaaliseen tai kulttuuriseen vähemmistöön tulisi voida huomioida erilaisilla tukitoimenpiteillä, sillä he kokevat moninkertaista syrjintää.

2. Ulkopolitiikan osa-alueet ja niihin liittyvät suositukset

Artikkeli 1

Vammaiset ja ulkopoliittika yleisesti

Suomalaisten vammaisten asema ulkopoliitikassa on kokonaisuudessaan monisyinen. Toisaalta Suomi on ollut vammaisjärjestöjen kautta tehtävässä kehitysyhteistyössä edelläkävijänä ja suomalaisten vammaisjärjestöjen sekä tätä kautta vammaisten oma osallistuminen on ollut hyvällä tasolla, joskin vammaisten oma päättävä rooli vammaisjärjestöissä vaatii kehittämistä.

Haasteet ovatkin liittyneet tiettyihin sektoreihin, jotka eivät ole ottaneet vammaispoliittista roolia järjestöjen kantaessa vastuuta. Vammaisasiat ovat ulkoasiainministeriössä sekä muissa valtiollisissa toimijoissa löyhästi eri tahojen vastuulla, eikä asianmukaista koordinaatiota toimijoiden välillä ole. Tämä ilmenee vammaisten oikeuksien marginalisoitumisena Suomen kahdenvälisessä kehitysyhteistyössä.

Haasteita on myös suhteessa erilaisiin multilateraalsiin toimijoihin, joiden vammaispainotukset vaihtelevat ja jotka kuuluvat eri ministeriöiden vastuualueisiin. Näin ollen yhteisten painotusten petaaminen on tulevaisuudessa erittäin tärkeää. Haasteena on myös se, että ulkopoliittisissa tehtävissä tai lähetystöissä ei juuri ole vammaisia työntekijöitä, eivätkä kaikki Ulkoministeriön tai Suomen lähetystöjen tilat ja tilaisuudetkaan ole esteettömiä.

Vammaisia koskevat yleisen ulkopoliitiikan painopisteet suosituksineen:

Kahdenväliset suhteet Venäjään

Suomen ja Venäjän suhteet ovat ainutlaatuiset maidemme historian sekä Suomen sijainnin vuoksi. Alun perin Suomen rooli porttina länteen on mukautunut Neuvostoliiton jälkeiseen aikaan, jossa Venäjä on Suomen ulkopoliitiikan tärkein haara EU-suhteiden sekä kehityspoliitiikan ohella.

1. Suomen olisi hyvä hyödyntää vammaisosaamistaan ennen kaikkea osaksi Venäjä - suhteita laajan kahdenvälisen ulkopoliitiikan ja ainutlaatuisen geopoliittisen asemamme vuoksi. Lähialueyhteistyössä olisi hyvä huomioida heikommassa asemassa olevat ryhmät ja esteettömyyden toteutuminen mahdollisimman laajasti.
2. Vammaisten huomioiminen työllistämässä niin osana valtavirtaa kuin myös sosiaalisen yrittäjyyden mahdollisuudet ovat olennaisia kysymyksiä. Suomi voisi tukea sosiaalisia hankkeita osana kauppavaltuuskuntia ja kehittyvään yritysyrityshöön voisi omaksua omia ”kummihankkeita”. Suomalaisyritysten Venäjälle tekemien suorien sijoitusten määräksi arvioidaan noin kahdeksan miljardia euroa, joten mahdollisuuksia sosiaalisen kehityksen kytkemiseksi yritysyrityshöön on runsaasti.

Suomi voisi tarjota konsulttiapua liikenteen ja ympäristökysymysten hoitoon esteettömyyden näkökulmasta sekä kielellisen ja kulttuurisen saavutettavuuden näkökulmasta (viittomakieli, tulkkaus, tekstitys, jne.) ja tämä voisi olla osa kehittyvällä alueella tapahtuvaa kahdenvälistä yritysysteistyötä. Oikeusvaltio on Venäjällä vasta kehittymässä ja vammaisten oikeuksien turvaaminen on olennaista

3. Kulttuurivaihto Suomen ja Venäjän välillä on aktiivista. Siksi Opetus- ja kulttuuriministeriön voisi selvittää mahdollisuuksia tukea vammaiskulttuurityötä Venäjällä käyttäen hyväksi suomalaisia vammaistaiteen toimijoita. Helsingissä toimii Venäjän federaation tiede- ja kulttuurikeskus sekä Suomen opetusministeriön alainen Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti voisivat olla tässä työssä merkittävässä roolissa
4. Venäjän valtio myöntää Suomen kansalaisille apurahoja (Russian Government Scholarships for Finland) opiskeluun, jatko-opiskeluun ja tutkimustyöhön Venäjällä. Suomalaisia tutkinto-opiskelijoita opiskelee Venäjällä vuosittain noin 50 ihmistä ja vaihto-opiskelijoita lähes kolmesataa. Suomen olisi tuettava positiivista syrjintää vammaisten osallisuuden helpottamiseksi siten, että vammaisille kiintiöitäisiin apurahoja ja myönnettäisiin erityistukea esimerkiksi avustajan palkkaamiseen.
5. Venäläiset olivat vuonna 2011 edelleen suurin ulkomainen matkailijaryhmä Suomessa ja matkailutulot Venäjältä olivat yli 600 miljoonaa euroa eli lähes kolmannes kaikista Suomen matkailutuloista. Vammaisten ihmisten mahdollisuuksia opiskella venäjää voisikin määrätietoisesti kehittää etenkin Itä-Suomessa, sillä tämä voisi luoda suomalaisille vammaisille uusia työllistymisen mahdollisuuksia. Venäjän taito on lisäarvo, josta on työelämässä etua.
6. Helsingin ja Pietarin välillä joulukuussa 2010 käynnistynyt Allegro-nopeajunayhteys paransi merkittävästi kulkuyhteyksiä ja matkailun edellytyksiä. Nopeajunalla matka-aika lyheni aiemmasta yli 5 tunnista noin 3,5 tuntiin. Vammaisten matkustajien esteetöntä matkailua voisikin aktiivisesti kehittää osana sosiaalista yrittäjyyttä luomalla vammaisia työllistävä esteettömyysvinkkejä ja hyviä käytäntöjä tarjoava tietopankki.

Suomessa on laadukkaita Venäjään erikoistuneita kirjastoja, kuten Kansalliskirjaston slaavilainen kirjasto sekä Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin kirjasto. Suomen ja Venäjän välillä on tänäänkin voimassa 70 valtiosopimusta ja maiden ministerit tapaavat toisiaan tiheästi, joten mahdollisuuksia yhteistyöhön eri sektoreilla on runsaasti.

Virkamiestasolla kaikilla Suomen ministeriöillä ja keskeisillä virastoilla on suorat kontaktit Venäjän hallintoon. Suomen hallitus on perustanut Venäjä-asioiden ministeriryhmän. Suomella on oma poliittinen toimintaohjelma Venäjä – suhteiden hoitoon.

Suomen lähialueyhteistyö Venäjän kanssa perustuu vuonna 1992 allekirjoitettuun lähialuesopimukseen. Yhteistyötä tehdään pääasiallisesti Karjalan tasavallan, Murmanskin ja Leningradin alueiden sekä Pietarin kanssa. Suomen lähialueyhteistyö on toistaiseksi jäädytetty vuodelle 2012 ja uuden kehityspoliittisen ohjelman mukaisesti Suomi keskittyy nyt kaikkein köyhimpiin maihin.

Kahdenväliset suhteet Kiinaan

Kiina on Suomen tärkeimpiä vientikohteita ja kiinalaisten vammaisten suuri määrä tuo erinomaisia mahdollisuuksia lisätä yhteistyötä tällä sektorilla. Suomen Kiinan toimintaohjelmassa linjataan, että

kauppasuhteiden lisäksi yhteistyötä tehdään myös muiden yhteiskunnallisten kysymysten parissa. Näihin kuuluvat ihmisoikeuskysymykset, yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden toteutuminen sekä korruption vastustaminen.

Vammaisten asema Kiinassa on monin tavoin heikko, sillä suuren väestömäärän vuoksi vammaiset eivät usein ole osa väestönlaskentaa etenkin maaseudulla ja siksi asiassa toimitaan puutteellisten tietojen pohjalta. Kiina on pyrkinyt viime vuosina parantamaan erityisesti esteettömyysasioita, mutta kehitys keskittyy toistaiseksi vain suuriin kaupunkeihin. On muistettava, että pelkästään Kiinan keskeisimmissä kaupungeissa on enemmän vammaisia, kuin koko Suomessa.

Talouden nopea kehitys luo valtavia mahdollisuuksia kun puhutaan vammaisten koulutuksen, terveydenhoidon ja muiden palvelujen luomisesta. Kiinalaisista on vammaisia arvioiden mukaan vähintään 70 miljoonaa, joten määrällisesti demografia on erittäin suuri. Vammaisten henkilöiden todelliset määrät ovat kuitenkin yleisen oletuksen mukaan selvästi ilmoitettuja lukuja korkeampia. Suuri osa Kiinan väestöstä asuu maaseudulla, jossa elintaso on huomattavasti kehittyviä kaupunkeja alhaisempi ja missä vammaisilta puuttuu usein luku- ja kirjoitustaito.

Kiinan kulttuuriset käsitykset ovat ongelmallisia suhteessa vammaisuuteen, sillä vammaisten näkyvyys on kulttuurissa heikko ja nykyinen hallinto on tukenut laitostumista. Nyt moderni teknologia sekä taloudellinen kehitys näyttävät tietä myös asenneilmapiiriin parantamisessa. Vammaisten syntymä on ollut historiallisesti tragedia ja etenkin vammaiset tyttölapset ovat vähemmän toivottuja kuin poikalapset.

Kiinassa toimintaohjeita vammaisten ihmisten terveydenhuoltomahdollisuuksien parantamiseksi on saatu vasta viime vuosina, jotta sairaanhoitopalveluihin pääsisi myös esteettömästi.

7. Viime vuosina Kiinassa on saatu hyvää kehitystä aikaan etenkin esteettömyyden suhteen suurissa kaupungeissa. Myös kuntoutus- ja sosiaalipalveluja on kehitetty siten, että kiinalaiset delegaatiot ovat tutustuneet kattavasti vammaisasioiden hoitoon Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa.

Näin asenneilmapiiri on suotuista kattavan vammaistietoisuuden sekä hyvien käytäntöjen levittämiseksi. Vammaiskysymysten edistäminen on poliittisesti ristiriidatonta, eikä siihen liity kiistanalaista tulkintaa, kuten moniin muihin ihmisoikeuskysymyksiin. Monitasoisen yhteistyön ja käytännön toiminnan kautta voidaan helposti keskustella ihmisoikeuksiin liittyvistä asioista, onhan Kiina kutsunut kesällä 2012 vammaisalan asiantuntijoita yhteiseen seminaariin Pekingiin. Ulkoministeriö voisikin tukea suomalaisten asiantuntijoiden matkaa tällaiseen yhteistyötä avaavaan seminaariin.

8. Suomi voisi aktiivisesti tukea vammaisten huomioimista uusien kauppasuhteiden myötä esimerkiksi esteettömyysasiantuntijoiden ja muun asiantuntijaresurssien kautta kaupallisissa delegaatioissa. Suomi voisi myös tukea hyväntekeväisyysnäkökulmasta vammaisten huomioimista, sillä Kiinassa toteutettavalla liiketoiminnalla on usein yhteiskunnallinen vaikutus työolojen ja ympäristön suhteen. Tätä samaa yhteiskuntavastuuta voidaan edistää esimerkiksi vaikeavammaisten työllistämishankkeilla, joista Kiinalla on kokemusta.

9. Hyvien käytäntöjen levittämistä voisi aktiivisesti tukea siten, että ulkoasianministeriö tukee suomalaisen vammaisuuden asiantuntemuksen levittämistä Kiinaan tapahtumien ja kohdennettujen asiantuntijamatkojen keinoin siten, että kiinalaisten ja suomalaisten vuorovaikutus vammaiskysymyksissä on tulevaisuudessa vilkkaampaa.
10. Suomi voisi ottaa vammaiset ja vammaisuuteen liittyvät kysymykset esille jokaisen Kiinasta saapuvan sosiaalisiin tai yhteiskunnallisiin kysymyksiin keskittyvän delegaation kanssa. Esimerkiksi suomalaisissa kouluissa, päiväkodeissa ja muissa instituutioissa vieraillaan hyvien käytäntöjen hankkimiseksi vaurastuvaan Kiinaan, joten vammaisuuden ja vammaisten tasa-arvoisen osallistumisen esittely tässä yhteydessä on järkevää. Myös apuvälineiden tuotantoon ja suunnitteluun liittyy potentiaalia.
11. Suomen tulisi tukea koulutuksen tasa-arvon edistämistä Kiinassa siten, että kaikessa Kiinan kanssa tehtävässä koulutusyhteistyössä korostetaan Suomen näkemystä vammaisten tasa-arvoisesta osallistumisesta kaikkeen koulutukseen muiden ikäistensä rinnalla ilman erillisiä laitoksia. Tämä on erityisen tärkeää, sillä Kiina hakee aktiivisesti mallia koulutuksensa järjestämiseen Pohjoismaista.

Kahdenväliset suhteet Yhdysvaltoihin

Yhdysvaltojen vammaisperspektiivi on varsin ”amerikkalainen” perustuen mahdollisuuksien tasa-arvoon. Vammaisten ihmisten tasavertaiset mahdollisuudet osallistumiseen nähdään ihmisoikeuskysymyksenä, joka liittyy ennen kaikkea tiedon levitykseen ja esteettömän pääsyn kattavuuteen.

Senaattori Tom Harkinin pitkä valmistelutyö johti Americans with Disabilities (ADA) – lain hyväksymiseen vanhemman presidentti Bushin kaudella.

Tämä laki on maailman kattavin vammaisten ihmisoikeuksia ja esteetöntä liikkumista korostava lainsäädäntö, joka kuvaa Yhdysvaltojen ajatusmaailmaa vammaisaiheita kohtaan.

ADA määrittelee vammaisten oikeudeksi esteettömän pääsyn kaikkiin rakennuksiin sekä esteettömät nettisivut ja telekommunikaatiopalvelut. Tämän lisäksi esteettömyys pätee myös koulutukseen ja työhön siten, että vammaisilla on oikeudellisten seuraamusten uhalla oikeus samoihin koulutus- ja työmahdollisuuksiin muiden kanssa.

ADA on osittain onnistunut, ja lain voimassaolon aikana Yhdysvaltain vammaisten asema on merkittävästi parantunut. Yhdysvaltojen vammaisoikeusdoktriinin painottumisella puhtaasti syrjintäkieltoon on kuitenkin heikkoutensa; sosiaalijärjestelmä verrattuna esimerkiksi eurooppalaisiin järjestelmiin on heikko. Esteettömyydessä USA on vuorostaan merkittävästi edellä.

Vammaisten ihmisoikeusasiat ovat kysymys, jossa Yhdysvaltojen kanssa voi tehdä yhteistyötä myös silloin, kun poliittiset prioriteetit maan johdon kanssa eivät kohtaa. Yhdysvaltalainen syrjintäpainotteinen vammaisoikeusdoktriini ja pohjoismainen hyvinvointipalvelumalli kaipaavat vuorovaikutusta, ja tämä avaa hyviä yhteistyömahdollisuuksia Suomen ja Yhdysvaltojen välillä.

Vaikka George W. Bushin hallitus oli useissa kysymyksissä ristiriidoissa Suomen ulkopoliitiikan kanssa, oli vammaisasioissa helppoa tehdä yhteistyötä myös tuohon aikaan, sillä vammaisasiat eivät ole poliittisesti tulenarkoja.

Judith Heumann on ollut Yhdysvaltain ulkoministeriön vammaisista vastaava neuvonantaja vuodesta 2009 ja hän raportoi suoraan ulkoministerille. GPDD (Global Partnership on Disability and

Development) on foorumi, jossa hallitukset, kansainväliset järjestöt, lahjoittajat sekä muut toimijat edistävät vammaiskysymysten huomioonottamista.

GPDD perustettiin Heumannin työskennellessä Maailmanpankissa ja sekä Heumann että Könkkölä olivat aktiivisina vaikuttajina mukana perustamistyössä. Könkkölä on ollut Suomen politiikassa aktiivinen aina 1970-luvulta saakka.

12. Suomi voisi hyödyntää Yhdysvaltain erinomaista yliopistotutkimusta vammaiskysymyksissä siten, että vammaisille kiintiöitäisiin apurahoja Yhdysvaltojen yliopistossa suoritettavalle opiskelulle ja tutkimukselle. Erilaisen tuen kautta Opetus- ja kulttuuriministeriö voisi yhteistyössä kansainvälisten vaihtojen ja muiden instrumenttien kuten Erasmus -ohjelman suhteen myöntää vammaisille erityistukea esimerkiksi avustajan palkkaamiseen.
13. Ulkoasiainministeriö voisi käyttää Yhdysvaltojen tarjoama mahdollisuus hyväkseen ja tarjota resursseja Suomen ja Yhdysvaltain yhteisen vammaispolitiikan koordinointiin. Tämä on tärkeää erityisesti Afrikassa, jossa Afrikan Unioni on kiinnostunut vammaisten tasa-arvon edistämisestä. Suomen sosiaaliperustainen ja Yhdysvaltain oikeusperustainen järjestelmä tuovat näin yhdessä merkittävää lisäarvoa Afrikan Unionille.
14. Vammaisten ihmisoikeudet ovat täten kehityspolitiikassa juuri sellainen teema, jota Suomi ja USA voivat nyt yhteistyössä kehittää. Suomi voisi välittömästi tukea syksyllä 2012 Helsingissä järjestettävää seminaaria, johon voidaan saada korkean tason osallistujia niin Suomesta kuin Yhdysvalloistakin. Myös USA:n ulkoministerin vierailuille voisi toivoa virallisesti vammaisjohtajien osallistumista.
15. Suomi ja USA tukevat täydentävästi toisiaan Afrikan Unionin ”disability-arkkitehtuurin” (AUDA) kehittämistä. Kyse on kokonaisuudesta, jossa toisaalta luodaan kehys Afrikan vammaisten oikeuksille ja asetetaan suunnitelma toimeenpantavaksi samalla vahvistaen AU:n kapasiteettia toimia vammaisten ihmisoikeuksien edistämiseksi. Myös Saksa saattaa liittyä työhön.

Kahdenväliset suhteet nopeasti kehittyviin maihin (Intia, Brasilia, Etelä-Afrikka)

16. Suomen on tuettava vammaisten ihmisten läsnäoloa kauppasuhteissa ja koulutuksellisessa yhteistyössä maailman nousevien talouksien kanssa. Suomalaisten yritysten työhön voisi luoda kehitysyhteistyön elementtejä esimerkiksi kummihankkeiden kautta. Yritysten yhteiskuntavastuu eli CSR on jo nyt nouseva trendi ja vammaisuus kannattaa olennaisesti kytkeä tähän.
17. Suomalaisten yritysten hankkeiden ja sopimusten esteettömyysvaikutuksia voisi selvittää esimerkiksi rakennusalan yritysten toiminnan suhteen. Suomalaista rakennusosaamista käytetään monessa maassa ja esteettömyys voi olla tässä olennaisessa roolissa.
18. Vammaistutkimusta ja vammaisten opiskelijoiden asemaa voisi tukea yliopistojen yhteistyössä esimerkiksi tutkijavaihtojen, vierailevien professorien ja muiden yhteistyön muotojen kautta. Suomen ensimmäisellä vammaisprofessuurilla on tässä erityinen rooli.

19. Intian kanssa tehtävässä yhteistyössä Suomen tulisi korostaa vammaisten huomioimista erityisryhmänä kaikissa hankkeissa, joilla Intia pyrkii auttamaan maansa äärimmäisessä köyhyydessä eläviä. Näin kaikki köyhyyden ja liikakansoituksen yhdistelmään vastaavat ohjelmat saadaan huomioimaan esteettömät avustuksen mekanismit.
20. Etelä-Afrikan kanssa olisi hyvä tukea jatkossakin esimerkiksi vammaisten oikeuksien erityisraportoin työtä ja hyödynnettävä YK:n asemaa esiteltäessä erityisraportoin löydöksiä eri maiden suhteen.

Presidentin rooli

21. Presidentin olisi hyvä toimia ulkopoliitikassa vammaisten oikeuksien suojelijana, sillä valtionpäämiehen rooli sopii tähän erinomaisesti.
22. Ulkopoliitikassa presidentin olisi hyvä kokonaisvaltaisesti tukea vammaisten ulkopoliittista asemaa ja toimia mielipidevaikuttajana. Presidentin olisi hyvä painottaa vammaisten omaa osallisuutta sekä huomioida myös rauhanturvaamiseen ja kehitysyhteistyöhön liittyvät vammaiskysymykset. Presidentin olisi suositeltavaa ajaa aktiivisesti YK:n kautta vammaisten oikeuksien sopimuksen ratifiointia ja ottaa tämä esille kahdenvälisillä valtiovierailuilla.
23. Presidentti voisi edellyttää, että Suomen delegaatioissa kansainvälisiin kokouksiin on mukana vammaisia ihmisiä etenkin silloin, kun aihe liittyy vammaisuuteen. Presidentti voi nimittää myös oman vammaisasioiden erityislähettilään mukaansa kahdenvälisille valtiovierailuille sekä valtuuskuntien matkaan. Tämä on erityisen tärkeää sosiaalisia kysymyksiä käsittelevissä korkean tason tilaisuuksissa.

Rauhanturvaaminen

24. Vammaiset ihmiset ovat usein heikossa asemassa niillä sota- ja kriisialueilla, joilla suomalaiset rauhanturvaajat toimivat. Olisi hyvä kehittää konkreettinen toimenpideohjelma sekä osaamisen kasvattamisen että tavoitteiden suhteen yhteistyössä puolustusvoimien ja vammaisjärjestöjen sekä asiantuntijoiden kesken. Suomen vammaisjärjestöjen osaamista voisi suoraan ostaa tällaisen kehitysyhteistyön aikaansaamiseksi.
25. Rauhanturvaajille voisi järjestää vammaiskysymysten kannalta olennaista koulutusta vammaisjärjestöjen toimesta ja tällaista koulutusta voitaisiin tukea taloudellisesti. Aihe edellyttää komitea- tai työryhmätyötä puolustusvoimien, kriisinhallinnan toimijoiden ja vammaisvaikuttajien kesken.

Lähetystöverkko

26. Paikallisen yhteistyön määrärahoihin olisi hyvä asettaa selvä vammaiskriteeri, jossa mitataan hankkeiden vammaisten ihmisoikeuksia edistävää sisältöä ja määritellään rahoituskiintiö vammaisuutta koskeviin hankkeisiin. Suomalaisten lähetystöjen tulee olla jatkossa aina esteettömiä ja järjestää tilaisuutensa aina esteettömissä olosuhteissa.

27. Lähetystöjen ja suomalaisten vammaisjärjestöjen osaamista olisi hyvä tiivistää. Suomen kaikille lähetystöille on laadittava esteettömyysstrategia, joka koskee niin lähetystöjä kuin niiden järjestämiä tapahtumia. Suomen lähetystöihin voisi esimerkiksi harjoittelijahakujen yhteydessä rekrytoida koulutettuja nuoria vammaisia, jotka toimisivat samalla esimerkkeinä kohdemaissa.
28. Suomen olisi hyvä nimittää ensimmäinen vammainen suurlähettiläs seuraavan kymmenen vuoden aikana ja hyödynnettävä tällaista henkilöä erilaisissa hyvää tahtoa ja vammaistietoisuutta edistävissä tapahtumissa.

Tutkimustyö ja ulkopoliittinen instituutti

29. Vammaistutkimuksen ulkopoliittista ulottuvuutta olisi hyvä lisätä ja rahaa korvamerkittävä vammaisten ihmisoikeuksia puolustavien seikkojen huomioimiseen. Ulkopoliittiseen instituuttiin olisi suositeltavaa asettaa ulkopoliittiset vammaiskysymykset tietyllä vastuualueelle ja kuulla tässä säännöllisesti vammaisjärjestöjä sekä asiantuntijoita. Ulkopoliittinen instituutti voisi projektirahoituksen ja ulkoministeriön tuen kautta laajentaa tutkimusta omaksi vammaiskysymysten tutkimukseksi ja palkata vammaiskysymyksiin erikoistuneen henkilön tällaista selvitystä tekemään.
30. Vammaiset olisi hyvä huomioida ennen kaikkea tutkimustyössä globaalisti. Ulkoministeriön olisi hyvä tukea vammaisten asemaa ulkopoliitikassa koskevaa tutkimustyötä ja tässä olisi hyvä tukea niin tutkijavaihtoa kuin erilaisten tilaustöiden teettämistä vammaisasioiden erityisasiantuntijalla, vammaisilla asiantuntijoilla sekä vammaisjärjestöillä.

Suomalaisten kansalaisjärjestöjen rooli

31. Varoja on jatkossa tasaisesti lisättävä ja vammaisten osallistumiselle on luotava entistä tiukemmat vaatimukset siten että vammaisten on oltava aina merkittävässä asemassa aiheesta puhuttaessa. Esimerkiksi vammaisuutta käsittelevillä kursseilla olisi hyvä ulkoministeriön edellyttää sitä, että kouluttajat ovat myös itse vammaisia. On huomioitava, että vammaisten osuus maailman väestöstä on suuri ja kehitysyhteistyön tulee heijastaa tätä.
32. Vammaisjärjestöjen kehitysyhteistyötä olisi hyvä jatkossa tukea hyväksi havaittujen käytäntöjen mukaan, mutta ulkoministeriö voisi asettaa omakohtaisen vammaisuuden vaatimukseksi varainjaossa siten, että hanketyössään vammaisia työllistävät järjestöt olisivat etusijalla ei-vammaisten toteuttamaan kehitysyhteistyöhön nähden. Tällainen periaate saisi järjestötoimijat kehittämään vammaisten omaa osaamista ulkopuolelta palkattujen työntekijöiden sijaan.

Kansainvälisten vammaisjärjestöjen rooli

33. Suomen olisi hyvä tukea esimerkiksi Disabled Peoples`Internationalin (DPI), Kuurojen Maailmanliiton ja muiden kansainvälisten vammaisjärjestöjen toimintaa ja tarjouduttava isännöimään suuria vammaispoliittisia konferensseja. Vammaisjärjestöjen mahdollisuuksia yhteistyöhön olisi hyvä lisätä tukemalla esimerkiksi kokousten järjestämistä ja suomalaisten osallistujien pääsyä kansainvälisiin kokouksiin. Tällä hetkellä kansainväliset vammaisjärjestöt

ovat erittäin heikossa taloudellisessa tilanteessa ja Suomen tulee helpottaa tilannetta yhteistyössä muiden potentiaalisten tukijamaiden kanssa. Erityisesti tapaamisten järjestäminen sekä matkakulut voisivat olla luonteva osa ulkoministeriön budjetointia.

Ohjelmataason työ ulkoministeriössä

34. Vammaisuus olisi hyvä ottaa lähtökohtaisesti huomioon kaikessa ohjelmatyössä ja tähän tarvitaan sitovat kriteerit, joissa arvioidaan vammaispoliittisten kysymysten osuutta ja vammaisten yksilöiden omaa osuutta ohjelmissa. Vammaisjärjestöjen on päästävä kuultavaksi kaikkien ohjelmien laadinnassa ja vammaisdimension tuottaminen ohjelmatyöhön voidaan toteuttaa esimerkiksi kansainvälisen vammaisoikeustyön koordinaatioryhmän kautta.
35. Valtioneuvoston olisi hyvä nimittää vammaisjärjestöjä edustavia henkilöitä kehityspoliittiseen toimikuntaan ja korostaa henkilövalinnassa omakohtaista vammaisuutta sekä laajoja kontakteja järjestökenttään.

Kansainvälisen vammaisoikeustyön koordinaatioryhmän toiminta

36. Olisi hyvä määrittää säännöissä vammaisten ihmisten osuus ryhmän jäsenistä ja ryhmälle tulee myös antaa selkeää toimivaltaa. Koordinaatioryhmälle olisi suositeltavaa kehittää mahdollisuus pyytää virkamiehiä kuultavaksi kaikissa sellaisissa kysymyksissä, jotka sivuavat vammaisia ja myös kaikenlaista epävirallista yhteydenpitoa olisi hyvä helpottaa.
37. Ulkoministeriö voisi nimittää vammaisten keskuudesta luottamustoimeen vammaisasiantuntijan, jota kuunneltaisiin vammaisjärjestöjen äänenä vammaisia koskevissa kysymyksissä ja jolla olisi täten pääsy asioihin valmisteluvaiheessa. Kyse olisi luottamustoimesta eikä ulkoasiainministeriön sisäisestä työpaikasta, mutta henkilöllä olisi tuolloin ulkoasiainministeriön mandaatti sekä tuki.

Tämän artikkelin keskeisiä asioita:

Vammaisdiplomatiaa kannattaa kehittää ainakin Venäjän, Kiinan ja USA:n kanssa. Lisäksi suosittelemme nousevien talousmaiden kuten Intian, Brasilian ja Etelä-Afrikan välistä vammaisdiplomatiaa. Artikkelikorostaa presidentin asemaa esimerkkinä ja ulkopoliittikan johtajana myös vammaisiin liittyvissä kysymyksissä. Artikkelissa korostetaan kansalaisjärjestöjen roolia ja toivotaan, että kehitysyhteistyössä ja muussa ulkopoliitikassa aloitetaan selkeä ohjelmatyö.

Artikkeli 2

Vammaiset ja YK:n vuosituhattavoitteet

Taustaa vuosituhattavoitteista ja eri tavoitteiden vammaisvaikutuksista

YK:n kahdeksasta vuosituhattavoitteesta kaikki liittyvät vammaisuuteen olennaisesti, sillä vammaiset ovat eräs suurimmista ja syrjityimmistä vähemmistöistä köyhyyden epätasa-arvon ja humanitäärisen hädän lievittämisessä.

Tilanteen kuvaus vuosituhattavoitteiden läpi (World Report on Disability):

Äärimmäisen nälän ja köyhyyden poistaminen:

Minimaalisilla varoilla eli alle dollarilla elävien ihmisten määrän puolittaminen on YK:n tavoitteena vuoteen 2015 mennessä.. Vammaiset ovat ns. köyhimmistä köyhin ryhmä, jonka nettotulot ovat kaikissa vertailluissa yhteiskunnissa valtaväestöä heikompia, sillä vammaisten tulonhankintakeinot ovat rajoittuneita.

Työllisyyden parantaminen liittyy vammaisuuteen keskeisesti. Vammaisten työllisyysaste on kaikissa vertailuasteissa heikompaa kuin muiden ryhmien.

Nälänhädästä kärsivien ihmisten määrän puolittaminen vuosien 1990–2015 aikana. Vammaiset ovat ylliedustettuina sekä nälänhädästä kärsivien joukossa että lopulta nälänhätään kuolevien joukossa liittyen näiden ihmisryhmien heikompaan perusterveyteen ja tarpeellisen hoidon puutteeseen sekä heikompaan yhteiskunnalliseen asemaan.

82 prosenttia kehitysmaiden vammaisista ihmisistä elää köyhyysrajan alapuolella (YK).

20 prosenttia vammaisuudesta aiheutuu aliravitsemuksesta (DFID 2000).

Uloittaa peruskoulutus kaikille:

Peruskoulutusmahdollisuuksien takaaminen kaikille maailman lapsille sukupuolesta riippumatta vuoteen 2015 mennessä. Vammaisten koulutusaste on merkittävästi heikompaa kuin ikätovereidensa, eikä ilmiö rajoitu vain kehitysmaihin.

98 prosenttia kehitysmaiden vammaisista lapsista ei käy koulua (UNESCO).

Maailman kaikista aikuisista vammaisista ihmisistä vain 3 % oli vuonna 1998 lukutaitoisia (Helander, 1998).

Edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa ja parantaa naisten asemaa:

Sukupuolten eriarvoisuuden vähentämisessä vammaiset naiset ovat avainasemassa, sillä vammaisten naisten tilanne on aina vertailuryhmän miehiä heikompi.

Vammaisia naisia ja lapsia käytetään hyväksi. Orisissa Intiassa tehty tutkimus osoitti, että sataa prosenttia vammaisista naisista ja lapsista lyödään kotona. 25 prosenttia kehitysvammaisista naisista oli joutunut raiskauksen uhriksi ja 6 prosenttia vammaisista naisista oli pakkosteriloitu (Mohapatra, Mohanty, 2004).

Myös maantieteellinen asema esimerkiksi veden tai muiden elintärkeiden asioiden osalta aiheuttaa vammaisille naisille enemmän haasteita, sillä liikkuminen on usein vaikeutunutta.

Vähentää lapsikuolleisuutta:

Vammaiset ovat ylliedustettuina kuolleiden lasten joukossa, mikä liittyy kulttuurisiin ja terveydenhoidollisiin kysymyksiin. Vammaisten tyttöjen ja naisten asema on monissa yhteiskunnissa niin heikko, että tyttölasten mahdollisuudet selviytyä heikkenevät entisestään. Vammaisilla äideillä ei usein ole myöskään keinoja torjua lapsikuolleisuutta tai komplikaatioita vallitsevien terveydenhoidollisten mekanismien kautta.

Vammaisten lasten kuolleisuus ylittää 80 %:iin jopa niissä maissa, joissa alle 5-vuotiaiden lasten kuolleisuus on alle 20 % (DFID 2000).

Parantaa odottavien äitien terveyttä:

Vammaisten naisten mahdollisuudet suojautua raiskauksilta, osallistua perhesuunnitteluun ja päättää omasta perheenhallinnastaan ovat kehitysmaissa erittäin huonolla tolalla.

20 miljoonaa naista vuodessa vammautuu raskauteen ja synnytykseen liittyvien komplikaatioiden seurauksena (UNFPA 2003).

Taistella HI-virusta, malariaa ja muita tauteja vastaan:

Vammaiset ovat ylliedustettuina vaikeasti sairaiden joukossa ja vammaisten mahdollisuuden päästä kohti tasa-arvoista terveydenhuollollista statusta ovat monesti heikot, mikä liittyy fyysisiin ja henkisiin esteisiin sekä koulutuksen puutteeseen.

Vammaiset saavat herkemmin HI-viruksen ja AIDS:in; he saavat niukasti tietoa ja palveluja sekä ovat usein seksuaalisen hyväksikäytön uhreja.

HIV-infektio on kaksi kertaa niin tavallinen vammaisten lasten äideillä kuin muilla ryhmillä tiedon puutteen, köyhyyden sekä alistetun yhteiskunnallisen aseman vuoksi.

Ympäristön kestävä kehityksen varmistaminen:

100 miljoonaa ihmistä vammautuu aliravitsemuksen, riittämättömän terveydenhuollon, puutteellisen vesivarojen ja saniteettitilojen takia. Rakennetun ympäristön huono suunnittelu edistää syrjäytymistä – lähtökohtana suunnittelulle tulisi olla yhteiskunta kaikille (inkluusio).

Luoda globaalia kumppanuutta kehitykselle:

Kansainvälinen vammaisliike on tehnyt menestyksekkään kampanjan YK:n vammaisten oikeuksien sopimuksen puolesta. Sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 13.12.2006. Sen on allekirjoittanut 8.2.2012 mennessä 153 valtiota ja ratifioinut 110 valtiota.

Afrikan vammaisten vuosikymmen 1999–2009 (African Decade) on avannut ovia. Afrikan Unioni ja vammaisjärjestöt tekevät töitä tavoitteenaan vammaisten täysivaltaistuminen Afrikassa.

Aasian ja Tyynenmeren alueen kaksi vammaisten vuosikymmentä olivat erittäin tärkeitä askelia

On todettu, että kaikkien linjausten ja toimintojen tulee keskittyä auttamaan köyhiä ja niitä, jotka ovat kaikkein haavoittuvimmassa tilanteessa, kuten vammaisia ihmisiä. Näin myös he hyötyvät askeleista kohti vuosituhattavoitteiden saavuttamista. Tässä suhteessa on erityisen tärkeää tarjota esteetön pääsy tietoon ja palveluihin.

Inklusiivisten rahoituspalvelujen ja erityisesti mikrorahoituksen (kuten edullinen ja esteetön luotonsaanti, säästöt, vakuutukset ja maksuvälineet) saamista vammaisten ihmisten ulottuville on edistettävä, koska vammaiset ovat ihmisryhmänä erityisen haavoittuvassa asemassa.

Esteettömyyden varmistamiseksi vammaisille ihmisille, samoin kuin muille haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille, on tehtävä erityisiä toimia kohdennettujen ja tehokkaiden ohjelmien kautta.

Vammaisia koskevat globaalit painopisteet vuosituhattavoitteissa

Erityiset painopistealueet on määriteltävä Suomen ulkopolitiikan ja YK:n tavoitteita mukaillen siten, että vammaisten yhdenvertaisuutta tavoitellessa edustetuksi tulevat koulutus, työelämä, sulkupuolten tasa-arvo ja esteettömyys.

Nämä kysymykset ovat vammaisten yhdenvertaisuuden kannalta olennaisia painotuksia, ja niitä tulee edistää tämän paperin suositusten mukaisella tavalla.

Suomen tulisi kaikessa toiminnassaan edistää kiinteän vammaisten ihmisoikeuksien näkökulman sitomista jokaiseen vuosituhattavoitteeseen siten, että tavoitteen toteutumista voitaisiin mitata kvantitatiivisesti.

Koulutus:

Suomen tulisi ulkopolitiikassa korostaa koulutuksen, yhdenvertaisuuden ja vapaan tiedonsaannin tavoitteita. Vammaisten koulutukseen olisi hyvä tarjota erityistä tukea ja hyödyntää tällä tavoin kaikkea sitä asiantuntemusta, jota Suomessa aiheen tiimoilta on. Tämä edellyttää laajaa yhteistyötä esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa suunniteltaessa bilateraalisten hankkeiden sisältöä. Myös kansalaisjärjestöjen asiantuntemusta olisi hyvä hyödyntää. Esteiden poistaminen sekä koulutusjärjestelmän sisä- että ulkopuolelta on tärkeää, jotta kaikilla lapsilla olisi yhdenvertaiset koulutus- ja oppimismahdollisuudet. Tieto ja koulutus ovat kestävän, inklusiivisen ja oikeudenmukaisen talouskasvun ja vuosituhattavoitteiden saavuttamisen edellytys. Esteettömyys on koulutuksen avaintekijä.

Inklusiivisen opetuksen kehittäminen ja toiminnallisuus sekä kohdennettujen, proaktiivisten strategioiden ja ohjelmien määrittely ovat tärkeitä haasteita. Olisi suositeltavaa huomioida läpileikkaavat lähestymistavat, jotka ovat tärkeitä esteettömyyden ja inklusion edistämiseksi

vammaisille ihmisille. Olennaista on esimerkiksi kuurojen opetus viittomakielellä, mikä takaa yhtenäiset mahdollisuudet sekä koulutukseen että tiedonsaantiin.

Koulutuksen infrastruktuuria, inhimillisiä ja teknisiä resursseja sekä kouluun liittyviä terveydenhoitopalveluja vahvistettaessa vammaiset ihmiset on muistettava erityisryhmänä. Koulutuksessa on tärkeää turvata yhtäläiset koulutusmahdollisuudet osallistavalla tavalla siten, että vammaiset eivät ajaudu erityisopetukseen, vaan kaikkia koulutetaan yhdenvertaisesti. Suomen on pidettävä tätä asiaa aktiivisesti esillä esimerkiksi UNESCO:n yhteyksissä. Esteettömyys on huomioitava laajasti myös kriisiolosuhteissa.

Työelämä:

Ulkopolitiikkaan liittyvissä kysymyksissä Suomen olisi suositeltavaa tuoda vammaisuus osaksi kaikkia politiikan lohkoja.

Esimerkiksi mikrolainoitusprojekteissa ja työllisyyttä kehittämissä hankkeissa on varmistettava vammaisten yhdenvertaisuus. Vammaisten oikeutta työhön olisi suositeltavaa kehittää yhteiskunnan tarjoamien subventioiden, esteettömien ratkaisujen ja koulutuksen avulla. Ulkoministeriön tulisi näyttää esimerkkiä työllistämällä kyvykkäitä vammaisia erilaisiin rooleihin, etenkin vammaiskysymysten substanssiosaamisessa.

Suojatyömarkkinoiden sijaan olisi hyvä kehittää mekanismeja, jolla vammaiset saadaan kiinni valtaviiran työelämään, kuten mikroyrittäjyyttä ja koulutusta tukemalla. Erityisesti vammaisille naisille kyky hankkia omaa elantoaan on keskeinen tekijä tasa-arvokeskustelussa.

Sukupuolten tasa-arvo:

Suomi on sitoutunut sukupuolten tasa-arvoon ja erityisesti suurimmassa syrjintäuhassa olevien ja köyhien naisten auttamiseen. Näin ollen vammaisten naisten tukeminen sopii hyvin ulkopoliittikkamme arvomaailmaan. Naiset ovat lähes kaikkialla maailmassa miehiä heikommassa asemassa suhteessa itsenäiseen päätöksentekoon ja terveyteen. On tärkeää pitää huolta vammaisten naisten seksuaali- ja lisääntymisterveydellisistä oikeuksista ja tietoa pitää kohdistaa myös heidän perheilleen ja ammattihenkilöstölle. Pohjana sukupuolten tasa-arvolle on lisäksi käytettävä YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskevaa yleissopimusta.

Erityisesti esille tulevia ongelmia ovat terveydenhoitohenkilökunnan asenteellisuus ja kulttuuriset ongelmat, kuten avioliitot liian läheistä sukua olevien henkilöiden kesken. Seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyvät kysymykset ovat useimmissa maissa arkoja ja kulttuurisesti sensitiivisiä. Tämä seikka olisi hyvä huomioida kansainvälisesti laadituissa suosituksissa, materiaaleissa ja koulutuksissa.

Esteettömyys:

Esteettömyys on ymmärrettävä laajana velvoitteena, joka käsittää fyysisten esteiden lisäksi myös aistivammaisten kokeman syrjinnän ja esteellisten asenteiden tuottaman ilmapiirin. Tämän vuoksi asiantuntijuuden ja maasta toiseen levitettävien hyvien käytäntöjen tarve esteettömyydessä korostuu erityisesti. Erityisesti etelän maiden keskinäisessä yhteistyössä on paljon hyvää antia.

Tilanteen arviointi

YK:ssa ei tällä hetkellä ole kunnolla toimivaa elintä vammaisasioiden hoitamiseen. **Panel of Experts** -toimielimellä (PoE) on tehtävänä tukea erityisraportoijan työtä. Vammaisten oikeuksien raportoija joutuu toimimaan yksittäisten valtioiden avun varassa, mikä on jatkuvaluonteisesti kestäväntöytä. Suomi on erityisraportoijan harvoja tukijoita.

Kaikkien toimijoiden ja toimielinten vakituisuus ja rakenteiden pysyvyys on otettava prioriteetiksi, sillä nyt meillä on aivan liikaa epäjohdonmukaisia ja väliaikaisia rakenteita, joiden vuoksi vammaisasiat ovat edenneet eri tavoin eri aikoina ja eri henkilöiden kiinnostusten mukaan. Johdonmukaista kehitystä, rakennetta tai kiinnostusta sen kehittämiseen ei ole ollut kylliksi.

YK on suuri toimija ja vammaiskysymysten kaltaiset asiat saattavat helposti jäädä marginaaliin. Tämä on tasa-arvon kannalta suuri ongelma. Suomen YK:n yleiskokouksiin lähettämässä delegaatioissa on ollut niukasti vammaisalan osajia tai vaikuttajia.

Pysyvä YK:ssa toimiva ja vammaisjärjestöjä aktiivisesti toimintaansa sitova vammaisjärjestöjen osallistumiseen liittyvä elementti toisi varmuutta siitä, etteivät vammaiskysymykset jää sivuraiteelle ja että niitä voidaan edistää johdonmukaisesti parasta kokonaisratkaisua hakien.

Suosituksia Suomelle vuosituhattavoitteiden suhteen

38. Suomen olisi hyvä tukea Panel of Expertsin muotoutumista vaikutusvaltaiseksi ja toimintakykyiseksi elimeksi. Erityisraportoijan työtä tulee tukea myös jatkossa
39. UM:lle tarvitaan pysyvä vammaisasioiden neuvonantaja osaksi ministeriön organisaatiota.
40. Tarvitaan ulkoministeriön koordinoima pysyvä rakenne, jossa vammaisten järjestöt ja muut sidosryhmät (riippuen asiasta) ovat mukana tukemassa ja neuvomassa ulkoasiainministeriön toimintaa.
41. Ministeriöiden välistä yhteistyötä olisi hyvä parantaa ja vammaiskysymyksille olisi hyvä luoda selkeä koordinaatioryhmä, joka toimii vuosituhattavoitteiden vammaisulottuvuuden vahvistamiseksi. Tässä suhteessa IO – verkostolla voi olla merkittävä rooli.
42. Vuosituhattavoiteneuvotteluissa ja niiden toteuttamissuunnitelmissa Suomi ottaa huomioon vammaisia koskevien asioiden esilläolon ja työskentelee vammaiskysymysten edistämiseksi. Vuosituhattavoitteet olisi hyvä jalkauttaa kaikkeen Suomen toimintaan. Suomen olisi suositeltavaa etsiä tässä asiassa aktiivisesti kumppaneita mm. muista Pohjoismaista, Keski-Euroopasta ja Australiasta.
43. Suosittelemme, että Suomi ottaa seuraavan viiden vuoden aikana vammaisasiat erityishuomion piiriin ja varaa vuosittain 5 miljoonaa euroa kehitettävän vammaisstrategian noudattamiseen ja uusien toimintatapojen kehittämiseen. Vammaisstrategiasta voisi kirjoittaa että olisi hyvä, että ulkoasiainministeriö loisi tämän keskustelualoitteen pohjalta oman strategiansa yhdessä vammaisten kanssa. Ja tämän strategian toteuttamiseen varataan tuo raha.

Rahaa olisi hyvä saada vammaisten kannalta strategisesti tärkeisiin kohteisiin ja ministeriön tulee käyttää sitä harkinnan mukaan suomalaisiin asiantuntijakuluihin ja asiantuntijuuden levittämiseen sekä suomalaisten vammaisten asiantuntemuksen kehittämiseen.

Työn olisi suositeltavaa olla laaja-alaista ja sen tulee hyödyntää suomalaisten kansalaisjärjestöjen asiantuntemusta. Vammaisten oman osallisuuden tulee olla etusijalla.

44. Suomen olisi hyvä huomioida vammaiskysymys kaikkiin YK:n toimielimiin lähetettävissä delegaatioissa siten, että vammaisalan osajat huomioidaan asiantuntijaresursseina. Kun käsiteltävään asiaan liittyy vammaisulottuvuus, tulisi delegaatiossa olla mukana itse vammaisia asiantuntijajäseniä.
45. Suomen olisi suositeltavaa nykyistä paremmin kytkeä esimerkiksi yleisen esteettömyyden kaltainen periaate myös äärimmäisen köyhyyden kitkemiseen tähtääviin vuosituhattavoitteisiin liittyen nälänhädän torjuntaan, epidemioihin tai puhtaan veden jakeluun. Suomen kriisinhallintapolitiikan vammaisvaikutukset olisi hyvä arvioida läpikotaisin.
46. lähetystöverkon ja paikallisen yhteistyön määrärahojen käyttöön tarvitaan kiintiö vammaisvaikutuksia varten.

Tämän artikkelin keskeisiä asioita:

MDG- periaatteet antavat tärkeitä sisältöä kansainväliselle yhteistyölle. Tarvitaan pysyvä rakenne yhteistyölle järjestöjen, ministeriöiden ja ulkoministeriölle. Tarvitaan pysyvä vammaisasioiden neuvonantaja. Tarvitaan ainakin viideksi vuodeksi erityinen vammaisstrategia juurruttamaan vammaiskysymykset ulkoministeriön toimintoihin ja tätä varten tarvitaan oma määrärahasa, johon ehdotamme viittä miljoonaa. Suomen tulee ottaa esteettömyys keskeiseksi periaatteeksi.

Artikkeli 3

Vammaiset ja Suomen bilateraalin kehitysyhteistyö

Tietoa Suomen bilateraalista yhteistyöstä

Nykyään vammaisten osallisuus bilateraalissa työssä on erittäin heikkoa. Ulkoasiainministeriössä ei ole vammaisia työntekijöitä tai merkittävää vammaisosaamista hankkeiden suunnittelussa ja toteutuksessa, mikä vaikeuttaa tällaisten hankkeiden suunnittelua. Vammaiskysymys ei ole noussut globaalilla tasolla muiden sosiaalisten kysymysten rinnalle, ja niidenkin merkitys on usein vähäinen.

Nykyään vammaisuus liittyy 76 hankkeeseen ja muodostaa parhaimmillaankin vain noin prosentin Suomen bilateraalista avusta. Yhteensä vammaisuuteen liittyviin hankkeisiin käytetään noin 6.71 miljoonaa euroa vuodessa siten, että suurin osa rahasta käytetään koulutuksen inkluusiota ja tavoitettavuutta koskeviin hankkeisiin.

Suomen tulee bilateraalisen vammaiskeskeisyyden nimissä hakea esimerkkiä sellaisista maista, joissa vammaisuus ja vammaisten yhteiskunnalliseen integraatioon tähtäävät ohjelmat ovat ulkopolitiikassa keskeisellä sijalla. Tällä hetkellä Suomen bilateraaliseen kehitysyhteistyöhön käyttämistä varoista erittäin pieni osa liittyy vammaisiin ja nämäkin keskittyvät liki yksinomaan koulutuksen yhdenvertaisuuteen. Suomen bilateraalista yhteistyöstä vain 1 % koskee vammaisia edes löyhästi (Liitteenä luettelo hankkeista).

Oikeudellinen perusta vammaiskysymyksille osana kahdenvälistä ulkopolitiikkaa – extraterritoriaaliset ihmisoikeusvelvoitteet

Ihmisoikeuksien on perinteisesti katsottu toimivan vertikaalisuhteessa valtion ja sen alueella asuvien ihmisten välillä; ihmisoikeuksien toteutumisvaateet on siis esitetty näiltä ihmisiltä valtion suuntaan. Fokus on ollut yksilön ihmisoikeusturvan universaalisuudessa, eikä niinkään siinä, että valtion ihmisoikeuksien toteuttamisvelvollisuus olisi edes joiltakin osin universaalinen. Viime aikoina kuitenkin on alettu esittää, että valtioilla olisi ihmisoikeusvelvoitteita kansainvälisen yhteistyön kautta; jolloin myös ulkopolitiikalle tulee keskeinen rooli

Extraterritoriaaliset ihmisoikeusvelvoitteet (ET-velvoitteet) tarkoittavat sitä, että valtioilla on ihmisoikeusvelvoitteita myös omien rajojensa ulkopuolella. Toisin sanoen, valtiolla on velvollisuus kunnioittaa, suojella ja edistää ihmisoikeuksien toteutumista myös toisissa valtioissa oleskelevien ihmisten ja ryhmien osalta.

ET-velvoitteiden oikeudellinen perusta on kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ja niiden valvontaelinten käytännössä. Maastrichtissa kokoontunut ryhmä hyväksyi periaatteet ET-velvoitteiden asemasta TSS-oikeuksien alueelle loppuvuodesta 2011 (Maastricht Principles on Extraterritorial Obligations of States in the area of Economic, Social and Cultural Rights). On oikeudellisesti varsin selvää, että vammaiskontekstissa ET-velvoitteilla on yhä suurempi merkitys, yhdessä vammaisoikeussopimuksen 32 artiklan kanssa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi kahta seuraavaksi kuvailtavaa velvoitetta.

ET-velvoiteajattelun mukaan on perusteltua sanoa, että jos A toteuttaa valtiossa B kehitysohjelmaa, tulee ohjelman toteuttamisessa soveltaa kansainvälisten normien mukaista syrjimättömyysnormia. Erityisesti vammaisoikeuskontekstissa KP-oikeuksien ja TSS-oikeuksien välinen rajapinta on häilyvä. Siten myös ET-velvoitteiden alueella on tärkeä muistaa, että syrjimättömyys ja TSS-oikeudet kulkevat yhdessä.

ET-velvoitteiden kontekstissa tulee arvioitavaksi myös se, mitä tarkoittaa ”yhdenvertaisesti muiden kanssa”, -käsite, joka tulee esiin erityisesti YK:n vammaissopimuksen artikloissa. Alkuperäisen ajattelun mukaan ”muilla” on tarkoitettu saman valtion alueella oleskelevia ihmisiä suhteessa vammaisiin, mutta ET-velvoitteiden kontekstissa voidaan esittää tulkinta, että esimerkiksi ugandalaisen vammaisen tilannetta verrataan vammaispopulaatioon globaalisti. Näin voidaan tyrmätä esimerkiksi argumentti, että kaikkien muidenkaan oikeus koulutukseen ei Ugandassa toteudu, ja siksi tätä oikeutta ei vammaisten osalta tarvitse edistää. ET-velvoitteet edellyttävät taloudellisesti kehittyneiltä valtioilta, kuten Suomelta, myös toimia, jotka tukevat ihmisoikeuksien edistämismuutoksia myös valtionrajojen ulkopuolella.

YK:n vammaissopimuksen 32. artikla

Kansainvälinen yhteistyö

1. Sopimuspuolet tunnustavat kansainvälisen yhteistyön ja sen edistämisen merkityksen tuettaessa kansallisia pyrkimyksiä tämän yleissopimuksen tarkoituksen ja tavoitteiden toteuttamiseksi, ja ne sitoutuvat toteuttamaan tätä varten asianmukaiset ja tehokkaat toimet valtioiden välillä ja keskuudessa sekä tarvittaessa yhdessä asianomaisten kansainvälisten ja alueellisten järjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan kanssa, erityisesti vammaisjärjestöjen kanssa.

Näillä toimilla voidaan muun muassa:

- a) varmistaa, että vammaiset henkilöt osallistuvat kansainväliseen yhteistyöhön, mukaan lukien kansainväliset kehitysohjelmat, ja että se on heidän saavutettavissaan;*
- b) helpottaa ja tukea voimavarojen kehittämistä, muun muassa vaihtamalla ja jakamalla tietoa, kokemuksia, koulutusohjelmia ja parhaita käytäntöjä;*
- c) helpottaa tutkimusyhteistyötä sekä tieteellisen ja teknisen tiedon saatavuutta;*
- d) antaa tarvittaessa teknistä ja taloudellista apua, muun muassa helpottamalla esteettömän teknologian ja apuvälineteknologian saatavuutta ja jakamista, sekä siirtämällä teknologiaa.*

Tämän artiklan määräykset eivät rajoita kunkin sopimuspuolen velvollisuutta täyttää tämän yleissopimuksen mukaiset velvoitteensa.

Erityisesti 32 artiklan viimeinen kappale on myös tärkeä huomioida. Ensisijainen vastuu ihmisoikeuksien kunnioittamisesta, suojelusta ja edistämisestä on kullakin sopimusvaltiolla itsellään. ET-velvoitteet kuitenkin kytkevät eri valtiot toisiinsa siten, että jos jollain valtiolla ei ole mahdollisuuksia toteuttaa ihmisoikeuksia, on sillä mahdollisuus, ja itse asiassa velvollisuus, hakea apua muilta valtioilta. Muilla valtiolla vuorostaan on velvollisuus vastata pyyntöön mahdollisuuksiensa mukaan.

ET-velvoitteiden toteutumisen valvonta kuuluu keskeisesti ihmisoikeussopimuksia valvovien elinten toimenkuvaan, ja onkin oletettavaa, että myös vammaisoikeussopimusta valvova elin tulee ottamaan asiaan kantaa tutkiessaan maaraportteja jatkossa.

Esimerkkejä maittain:

Australia

Australiassa vammaisuus on olennainen ja läpileikkaava teema kaikessa kehitysyhteistyössä. Vammaisuus ei näin ollen ole oma ohjelma-alueensa, vaan vammaisvaikutukset tulee arvioida esimerkiksi esteettömyyteen, sukupuolitauteihin ja nuoriin tai naisiin keskittyvän kehitysyhteistyön läpileikkaavana teemana.

Vammaisten oma osallistuminen on tärkeää ja sosiaalisen vammaisuuden mallin levittäminen lääketieteellisen mallin maihin mainitaan erikseen keskeisenä osana vammaismyönteistä kehitysyhteistyötä. Keskeisinä pääteemoina ovat vammaismyönteisen asenneilmapiirin luominen, elämänlaadun parantaminen ja vammaisten kapasiteetin kasvattaminen.

Elämänlaatua voidaan parantaa ottamalla se keskeiseksi teemaksi kansalaisjärjestöjen kanssa kumppanimaissa, parantamalla valtaväestön palvelujen esteettömyyttä ja taistelemalla äärimmäistä köyhyyttä sekä terveydenhuollon puutetta vastaan. Kapasiteetin kasvattaminen liittyy kehitysyhteistyötoimijoiden kouluttamiseen osana läpileikkaavaa vammaisteemaa sekä vammaisten ihmisten johtajuuteen kehitysmaiden kansalaisjärjestöpuolella.

Australialla on kuitenkin suuria ongelmia maahanmuuttopolitiikan ja kehitysyhteistyön johdonmukaisuuden kanssa, sillä vammaiset kärsivät pisteytysongelmista, minkä seurauksena Australia on ollut penseä vammaisten pakolaisten vastaanottamista kohtaan.

Australian kanssa harjoitettavassa kahdenvälisessä politiikassa olisikin hyvä panostaa hyvien käytäntöjen levittämiseen, sillä vammaisuuden integraatio ulkopolitiikkaan on hyvällä tasolla.

Kanada

Kanadassa vammaiskysymys on ollut olennaisessa osassa kehitysyhteistyötä ja ulkomaita kohtaan harjoitettavaa ihmisoikeuslobbausta. Kanadassa ensimmäinen periaate vammaisten sisällyttämiseksi ohjelmaan määriteltiin jo vuonna 1968. Kanadassa vammaiskysymys on liitetty ennen kaikkea äärimmäisen köyhyyden vähentämisen tavoitteeseen ja se on nidottu viiden peruskysymyksen alle, joihin kuuluvat YK:n tavoitteita mukaillen muun muassa oikeus koulutukseen ja työhön.

Erillistä vammaisohjelmaa ei Kanadassa virallisesti ole, mutta vammaiskysymys on nidottu osaksi eri politiikkaohjelmia ja köyhien maiden järjestötasolla on löytynyt tukea erityisesti resurssien kehitykseen. Kanada on myös tukenut DPI – järjestön toimintaedellytyksiä.

Kanada ei kuitenkaan ole pakolaispolitiikassaan johdonmukainen, sillä vammaisuus tuottaa maahanmuuttokäytännössä heikkoa pisteytystä ja heikentää näin hädänalaisessa tilassa olevien vammaisten maahantuloa.

Saksa

Saksassa vammaisuus on ollut osa ihmisoikeuspolitiikkaa ja se on näkynyt jopa Intian kanssa toimimisessa, mitä tulee kahdenvälisiin suhteisiin eli kauppapolitiikassa halutaan huomioida vähemmistöjen ja alhaisiin kasteihin kuuluvien oikeuksia. Saksassa investointi- ja pankkitoiminta ovat keskeisessä roolissa kehitysmaiden tukemisessa erityisesti mikrolainauksen tyyppisten järjestelmien kautta. Saksassa vammaisuus on määritelty yhdeksi ominaisuudeksi haavoittuvien ihmisten kategoriassa, mikä mahdollistaa vammaisten kohdennetun tukemisen erilaisten ohjelmien sisällä.

Saksassa on laadittu vammaisuutta ja kehitystä koskeva paperi, joka pitää sisällään erilaisten vammaiskysymysten integraation. Tämän kautta Saksa tukee yksituumaisesti YK:n vammaissopimuksen ratifiointia ja on asettanut vammaisille oman linjansa esimerkiksi köyhyyden vähentämisen ja koulutuksen edistämisen strategioihin. Julkisen terveydenhuollon palvelujen saatavuus on ollut viime aikoina esillä ministeriön selvityksissä.

Irlanti

Irlannissa vammaiset ovat osa kehityspolitiikkaa, joka on tiiviisti integroitu Irlannin yleiseen ulkopoliittiseen linjaan. Siinä korostetaan keskustelua köyhyyden vähentämiseen liittyvistä kysymyksistä ja tähtäimet muistuttavat YK:n tavoitteita. Irlannin kulttuuri näkyy siinä, että lisääntymisterveyteen liittyvät kysymykset ovat osin vaikeita.

Vammaisuus on määritelty erityistä huomiota vaativaksi kysymykseksi, mutta erillistä vammaisohjelmaa ei ole. Aiheesta julkaistu Irish Aidin tuottama paperi kehottaakin integroimaan vammaisuuden osaksi ennaltaehkäisevää köyhyystyötä, kuten edistämään koulutusmahdollisuuksia ja yhtäläistä oikeutta hygieniaan ja terveydenhuoltoon.

Norja

Norjassa kehitysavun määrä on kansainvälisesti vertailtuna korkealla tasolla, ja vammaiset ovat olennainen osa kehityspoliittista ohjelmaa järjestötason kautta. Atlas Alliance on vahva norjalainen organisaatio, joka toimii kehityspolitiikan vammaisdimension ja esimerkiksi kriisinhallinnan kaltaisten kysymysten parissa. Norjassa aihe on ollut keskeisellä sijalla ja maa voisikin toimia Suomelle monelta osin esimerkkinä vammaisten ulkopoliittista roolia pohdittaessa.

Norjassa ulkoministeriö on päättänyt priorisoida vaikeassa asemassa olevien ryhmien tilannetta ja vammaisuus on nostettu esille monessa eri asiayhteydessä. Vammaisuuden integroinnista kehityspolitiikkaan tullaan Atlas Alliance – järjestön mukaan tuottamaan Norjaa refleктоiva manuaali, jossa käydään 7 kohdan kautta läpi vammaisissä keskeisissä ulkopoliittikan lohkoissa. Norjalla on myös itse vammainen asiantuntija ulkoministeriössä koordinoimassa vammaisuuteen liittyviä kysymyksiä.

Iso-Britannia

Iso-Britannia on taantumankin keskellä pyrkinyt nostamaan kehitysavun suhteellista ja absoluuttista tasoa, tähdäten ennen kaikkea äärimmäisen köyhyyden ja turvattomuuden kitkemiseen. Iso-Britannia asetti köyhyyden poistamisen ulkopoliittikkansa viralliseen keskiöön, kun Tony Blairin hallitus aloitti työnsä vuonna 1997. Keskeisiä asioita ovat olleet mikrolainoitus ja infrastruktuurin sekä terveydenhuollon rakentaminen. Ensimmäinen vammaisuutta ja ulkopoliittikkaa käsittelevä paperi julkaistiin vuonna 2000 ja siinä asetettiin keskeiseksi tavoitteeksi integroida vammaisuus osaksi ulkopoliittikkaa samanaikaisesti maailman köyhimpien vammaisten välittömiä tarpeita tyydyttäen.

Vuonna 2007 Iso-Britannia julkaisi uuden oppaan, jonka tarkoitus on integroida vammaisuus käytännön työhön ja erityisesti siihen, kuinka YK:n vuosituhtavaroitukset voidaan valjastaa palvelemaan vammaisia. Olennaisimpia kysymyksiä ovat olleet eri maiden vammaisliikkeiden ja kartoituksen kehittäminen sekä erilaiset mittarit, joilla Britannia on seurannut vammaisten tilannetta kohdemaissa.

USA

Yhdysvaltojen kanssa tehtävässä työssä vammaiskysymykset ovat suuri mahdollisuus, sillä maan johdon vaihtuvuus on suurta ja vammaisuus kuuluu teemoihin, joita voidaan edistää vallitsevasta hallinnosta riippumatta, sillä vammaisten oikeuksista vallitsee laaja yksimielisyys. USA tutki vammaisten osallisuutta työelämässä kattavasti vuonna 1991 ja ensimmäinen manuaali vammaisten huomioimisesta köyhyyden vähentämisen kannalta julkaistiin vuonna 1997, kun Yhdysvaltain omat vammaisjärjestöt toivat asian esille.

Keskeisenä periaatteena on pidetty Americans with Disabilities Actin sisältämän tyyppistä syrjimättömyyden ja esteettömyyden laajaa käsitettä, jonka keinoin luodaan mahdollisuuksien tasa-arvoa köyhiin olosuhteisiin.

Tällä hetkellä tavoitteiksi on virallisesti asetettu vammaisten koulutusmahdollisuuksien lisääminen, tiedonkeruu, yhteinen ulkopoliittikka vammaisia kohtaan ja vammaiskysymysten esiin tuominen Yhdysvaltain kansainvälisissä verkostoissa, joissa se on usein hegemoninen johtaja.

Vuonna 2003 USA nimitti ensimmäisen virallisen koordinoijan ja koordinoitiryhmän, jonka tehtävä on seurata työtä vammaisnäkökulman edistämiseksi ja aiheesta onkin tuotettu nyt 5 raporttia eli Yhdysvallat seuraa tiheällä aikavälillä työnsä tuloksia.

Tavoitteista saavutetuiksi on katsottu lisääntynyt järjestöjen osallistuminen, vammaishankkeiden kasvanut määrä ja vammaisuuden korostuminen ei-vammaisiin suoraan liittyvissä hankkeissa tai peräti maakohtaisissa ohjelmissa. 2000-luvun aikana erityisesti terveydenhuollon saatavuus sekä HI- ja malariahankkeiden tavoitavuus ovat olleet USA:n mielenkiinnon kohteena. Nykyään Yhdysvalloilla on kaksi itse vammaista asiantuntijaa suoraan ulkoministerin alaisuudessa, joista toinen on sijoitettu USAID:in palvelukseen.

Hyviä ja huonoja käytäntöjä

Vammaisten oman asiantuntijuuden ja osallisuuden merkitys on erittäin ratkaisevaa. Tässä Suomi on onnistunut vaihtelevasti, sillä vammaisjärjestöt ovat toteuttaneet itse vammaisiin liittyvää käytännön kehitysyhteistyötä esimerkiksi Abilis-säätiön ja Fidida ry:n kautta. Tämä on kuitenkin johtanut

osallistumistyhjiöön muualla, sillä ministeriön sisällä ei ole erillistä vammaisasiantuntijaa. Tämä taas on johtanut heikompiin suorituksiin bilateraalisten hankkeiden kohdalla.

Australia toimii malliesimerkkinä läpileikkaavuudesta, sillä vammaiset ovat siellä edustettuina kaikilla ulkopoliittikan sektoreilla, eikä toimintaa ole liiaksi rajattu. Toisaalta vammaisten oma osallisuus on ollut siellä heikompaa, sillä vahva virkamiesvaltaisuus on johtanut vammaisjärjestöjen heikompaan osallisuuteen.

Yhdysvalloissa hyvänä esimerkkinä toimivat ennen kaikkea vammaisten asiantuntijoiden rekrytoinnit suoraan ulkoministeriön tai USAID:in palvelukseen, joskin toiminta on poliittisten virkanimitysten vuoksi osin lyhytjänteistä.

Suosituksia Suomen kahdenväliseen kehitysyhteistyöhön

47. Vammaiskysymys olisi hyvä integroida olennaisesti Suomen kahdenvälisiin suhteisiin panostaen ennen kaikkea koulutuksen tasa-arvoon ja esteettömyyden laajaan ymmärtämiseen.
48. Suomen olisi hyvä suorittaa uusi kokonaisvaltainen evaluointi vammaisten osuudesta ja vammaisuudesta kaikessa kehityspoliitikassa. Tämän pohjalta Suomen olisi hyvä laatia ohjelma kahdenvälisen kehitysyhteistyön vammaisulottuvuuden vahvistamiseksi.
49. Yllä kuvatun kaltainen evaluointi olisi hyvä laatia yhteistyössä vammaisjärjestöjen, ulkoministeriön ja riippumattomien asiantuntijoiden kanssa. Evaluoinnin tulosten olisi suositeltavaa näkyä kehityspoliittisessa ohjelmassa ja niitä olisi hyvä jatkuvasti seurattava.
50. Suomella on juridinen velvoite tuoda ihmisoikeusperustainen vammaisdimensio kaikkiin bilateraalisiin yhteistyöhankkeisiin, koska vammaisdimensio on niissä aina läsnä. Tämä tarkoittaa vammaisten heikompaa asemaa osana kaikkia toimintaympäristöjä, joissa Suomi on läsnä.
51. Suomella on myös velvoite kehittää bilateraalisia vammaisten ihmisoikeuksiin painottuvia ulkopoliittisia toimia ja ohjelmia osana kahdenvälisen suhteiden ylläpitoa ja kehittämistä perustuen yllä mainittuihin periaatteisiin. ET – velvoitteet ovat olennaisia kehitysmaissa.
Suomen lähetystöverkoston tulee ottaa esteettömyystyö vakavasti.
Suomen on työllistettävä vammaisia ulkoasiainministeriön toiminnan eri sektoreille.
52. Suomalaisten vammaisten ihmisoikeuksien asiantuntijoiden olisi hyvä saada vaikuttaa bilateraalisten suhteiden vammaisdimension laajentumiseen ja substanssiin jatkuvaluonteisesti.
53. Suomen EU-politiikan politiikan olisi hyvä tähdätä EU:n yhteisen ulkopoliittikan vammaisdimension kehittämiseen siten, että EU voi puolustaa vammaiskysymyksiä yhdellä äänellä esimerkiksi Kiinan suuntaan (Lissabonin sopimus).
54. Suomen olisi hyvä ajaa selkeästi osaksi kahdenvälisen kehitysyhteistyön toteuttamista ns. järjestölähtöistä politiikkaa, jossa vammaisten ihmisoikeudet olisivat osa vuosittain vahvistettavien

seurantaa ja vammaisjärjestöt ovat tiiviisti mukana seuranta- ja vaikutustyössä niin Suomessa kuin kansainvälisestikin.

55. Suomen olisi hyvä saada selvä vammaisten ihmisoikeuksien näkökulma kaikkiin uusiin kahdenvälisiin ohjelmiin ja tässä suunnittelutyössä on käytettävä asiantuntijaresurssina niin Suomen kuin vastaanottavan maan vammaisia asiantuntijoita.
56. Kehitysyhteistyön vammaisosaamista vahvistamaan tarvitaan vammaiskysymyksiin keskittynyt neuvonantaja, joka pystyy samanaikaisesti tukemaan hanketyötä ja rakentamaan Suomeen verkostoa, jolla asiantuntemusta tuleviin hankkeisiin löytyy.
57. Tutkimus- ja selvitystyössä läpi Suomen akateemisen maailman olisi hyvä panostaa vammaisten huomioonottamiseen hankkeittain. Yliopistojen kehitysmaatutkimuksen ja kansainvälisten suhteiden laitosten osallisuutta tulisi lisätä edellyttämällä vammaisiin liittyviä opintoja esimerkiksi hyötynä haettaessa kansainvälisiin tehtäviin. Vammaisjärjestöt voivat olla mukana rakentamassa substanssia vammaisuudesta globaalisti.
58. Pysyvät rakenteet ja budjetit takaavat vammaisuuden huomioonottamisen ja jatkuvan yhteyden suomalaisten vammaisjärjestöjen asiantuntemuksen hyödyntämiseksi.
59. Kahdenvälisten hankkeiden sisälle olisi suositeltavaa rakentaa kohdemaiden vammaisten ihmisten osallistumiselle selvä polku, johon Suomen järjestöt voivat osallistua esimerkiksi vammaiskumppanuusohjelman välityksellä.
60. Paikallisen yhteistyön määrärahoihin olisi hyvä asettaa selvä vammaiskriteeri, jossa mitataan hankkeiden vammaispoliittista sisältöä ja määritellään tarvittaessa kiintiö vammaisuutta koskeviin hankkeisiin. Edustustojen ja suomalaisten vammaisjärjestöjen osaamista olisi hyvä tiivistää siten että yhteistyötä tehtäisiin paikallisten osaavien vammaisjärjestöjen kanssa.
61. Suomen olisi hyvä ajaa kansainvälisellä kentällä hanketta, jossa lahjoittajamaat sitoutuvat vammaismyönteisiin periaatteisiin. Tämä tarkoittaa sitä, että vammaisuus otetaan huomioon kaikessa toiminnassa. Koulutushankkeissa tuettaisiin siis vain inkluusiivista koulutusta ja rakennushankkeissa vain esteetöntä rakentamista ja vammaisjärjestöt olisivat mukana määrittelemässä sopivia tarpeita ja toimenpiteitä.

Tämän artikkelin keskeisiä asioita:

Artikkelissa kuvaillaan joidenkin maiden hyviä käytäntöjä ja poimitaan esimerkkejä Suomelle. Ihmisoikeuksia tulisi noudattaa myös Suomen rahoittamassa kehitysyhteistyössä. YK:n vammaissopimus antaa sisällön vammaisten osalta. Kahdenvälisissä hankkeissa vammaisdimensio on jäänyt verrattain vähäiseksi.

Tätä ehdotetaan parannettavaksi. Artikkelissa ehdotetaan Suomen aloittavan toiminnan kansainvälisen yhteisen sitoutumisen saamiseksi kolmelle periaatteelle. ”Kehitysyhteistyötä rahoitetaan aina siten, että esteettömyys, inkluusio sekä vammaisten ihmisten osallistuminen turvataan.”

Artikkeli 4

Vammaiset ja Suomen multilateraalinen kehitysyhteistyö

Tausta

Kansainvälisessä yhteistyössä on jo lukuisia eri järjestöjä, joiden työ on joskus päällekkäistä eikä järin koordinoitua. Monesti vammaiskysymyksissä tehdään työtä toisista riippumatta, eikä tieto kulje toimijoiden välillä vaikka kansainvälisiä kokouksia (interagency) pidetäänkin.

Suomi on ajanut yhden YK:n ajatusta, jossa koordinaatio esimerkiksi vammaiskysymyksissä kulkisi koordinoitusti kaikkien toimijoiden kesken siten, että yksi toimija johtaisi yhteistyötä. UNDP voisi olla tällainen organisaatio, mutta viime vuosiin saakka halua tällaisen roolin ottamiseen ei ole ollut. Nyt tilanne on kuitenkin muuttunut UNDP:n koordinoiman vammaiskumppanuuden kautta.

Suomi itse ei ole toiminut aina täysin koordinoitusti ja vammaisten huomioimisen edistäminen on vaihdellut riippuen henkilöistä ja järjestöissä, jotka ovat olleet kyseessä. Nyt uusi YK:n uusi vammaiskumppanuus UNPRPD ja sen rahoittamiseksi luotu Multidonor Trust Fund (MDTF) tarjoavat uusia mahdollisuuksia.

Vammaiskumppanuudesta voidaan rahoittaa vammaisten oikeuksien valtavirtaistamista YK-järjestöjen maatiimien työssä sekä osana globaaleja strategisia toimintoja. Tämä kuuden YK-järjestön yhteinen rahasto on merkittävä työkalu, joka voi muuttaa vammaiskysymysten rahoituspohjaa kehitysyhteistyössä. YK – järjestöjen työ on edennyt hyvässä One-UN – hengessä ja Suomen tulisi olla mukana myös aktiivisena rahoittajana. Australia käyttää rahastoon tänä vuonna 2 miljoonaa, kun taas Suomi vain 60.000.

Tilanteen kuvaus järjestöittäin

Maailmanpankki

Maailmanpankki on huomionut virallisissa raporteissaan vammaisuuden käsitteen muotoutumisen terveydellisestä käsitteestä sosiaalisesti käsitteeksi ja hahmottanut erityisen tarpeen kehitysmaiden vammaisten auttamiseen, koska suhteellinen asema on huonoin köyhissä maissa.

Maailmanpankissa käynnistyi vuonna 2002 aktiivinen kausi vammaisasioissa. Pankki palkkasi neuvonantajakseen Judy Heumannin, itse vaikeavammaisen henkilön. Heumann käynnisti GPDD:n (Global Partnership on Disability ja Development) verkostoksi, jota Suomi on tukenut noin 200 000 dollarilla vuosittain. GPDD on vammaiskehityksessä toimivien kumppanien verkosto.

Lisäksi Suomi on panostanut antamalla henkilöresursseja GPDD:n käyttöön, Timo Voipio, Ronald Wiman ja Kalle Könkkölä ovat kaikki olleet käytettävissä GPDD:n edistämisessä.

GPDD on vuoden kuluttua katkolla, koska rahoittajat miettivät jatkoa ja nykyisen vetäjän, argentiinalaisen Maria Reinan konsulttisopimus päättyy 2012 lopussa. Olisi tärkeää jatkaa toimintaa.

UNHCR

UNCHR eli YK:n pakolaisjärjestö kannattaa vammaisuuden suhteen läpileikkaavaa lähestymistapaa, jossa vammaisuus tuodaan osa-alueena kaikkeen toimintaan, eikä perusteta erillisiä pysyviä vammaisrakenteita.

WHO arvioi pakolaisten joukossa olevan noin 2,5 miljoonaa vammaista, joiden asema on usein kulttuurisesti ja sosiaalisesti hankala yhteisössään. UNCHR kannattaa YK:n vammaisten oikeuksien sopimuksen kattavaa hyväksyntää ja toivoo vammaisuuden muodostavan sukupuolen tavoin kattavan erityisaseman, jossa toiminnoille luodaan pysyvä vammaisperspektiivin arviointi.

WHO

WHO eli maailman terveysjärjestö on ollut vammaisuuden tutkimisessa merkittävässä roolissa. Noin joka kuudennella maailman ihmisellä on jonkinasteinen vamma ja tämä asettaa WHO:n mielestä suuria vaatimuksia vammaisuuden ymmärtämiselle kansainvälisessä terveystyössä. Vammaisuuden monipuolinen kuva on haaste, kuten terveydenhuollon järjestäminen köyhissä oloissa. 35 – 50 prosenttia kehittyneiden ja 76 – 85 prosenttia köyhien maiden vammaisista kärsii akuutista terveydenhuoltopalvelujen puutteesta, eikä heillä ole mahdollisuutta integroitua valtaväestölle suunnattuihin terveyspalveluihin kuten syöpäseulontaan, tarkastuksiin tai leikkauksiin.

WHO:n julkaisema World Report on Disability on uusin ja maailman kattavin vammaiskysymysten selvitys. Se on toiminut laajalti myös tämän artikkelisarjan lähteenä. WHO:n raporttien laatu on tarkkaan varmistettu ja siksi selvityksen merkitys onkin niin keskeinen.

WHO:n mielestä vammaisuus pitää ottaa pysyväksi komponentiksi kaikkien terveydenhuoltopalvelujen järjestämisessä ja tämä edellyttää pysyviä normalisoinnin työkaluja sekä laajempaa vammaistukimusta.

WHO toivoo strategiatyötä, jossa hyviä käytäntöjä voitaisiin adaptoida suoraan maasta toiseen. Varhainen puuttuminen ja pienempien yhteisöjen haasteet ovat keskeisellä sijalla. Organisaatio on tuottanut maailman vammaisia koskevan kattavimman raportin ja työllistää itse vammaisia alansa huippuja, joten sitoutuminen on alati parantunut. Tällä hetkellä raportin laadintaan osallistunut Tom Shakespeare on WHO:lla töissä vammaisasioiden erityisasiantuntijana.

Unesco

Unescolle WHO:n luoma ICF – näkökulma (avaa! International Classification on Functioning and Health, =Toimintakyvyn, toimintarjoiteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus) on keskeisellä sijalla. Unescossa tuetaan sitä että määritelmät ja tiedonkeräys perustuisivat ICF- standardiin sekä sitä, että ICF olisi yhdenmukainen ja universaali työkalu tiedonhakuun ja vammaisokeskeiseen suunnitteluun. ICF olisi siis globaali standardi kaikessa vammaisiin liittyvässä työssä. ICF on WHO:n luoma kattavin vammaisuuden ja vajaakuntoisuuden määrittelyä helpottava työkalu, jota voidaan soveltaa kaikkialla maailmassa. Unesco ei ole ottanut vastuuta vammaisten koulutuskysymyksestä nyt päättyneen Flagship – hankkeen jälkeisenä aikana.

ILO

ILO eli Maailman työjärjestö näkee ihmisarvoisen työn tavoitteeksi myös 650 miljoonalle vammaiseksi laskemalleen työikäiselle ihmiselle. ILO painottaa, että kyse on kansainvälisen työn standardisoinnista, yhteismitallisuudesta ja tasa-arvoisista tavoitteista vammaisille suhteessa työntekoon. Käytännöllisiä keinoja ovat tiedon levittäminen, tutkimustyö, hyvät käytännöt, yhteistyö globaalin ay-liikkeen sekä työnantajajärjestöjen kanssa.

ILO:SSA on erillinen vammaisten kuntoutukseen ja työllistymiseen liittyvä yksikkö, joka on tehnyt paljon yhteistyötä vammaisjärjestön kanssa niin maittain kuin kansainvälisestikin. ILO:LLA on myös merkittävä kansainvälinen vammaisuutta koskeva sopimus. ILO on kansainvälisesti erinomainen yhteistyökumppani juuri voimakkaan asiantuntemuksen vuoksi eli asiantuntija-apua voitaisiin tarvittaessa tarjota myös muille toimijoille. ILO on pyrkinyt edistämään vammaisten asiantuntijoiden rekrytoimista vaativiin kansainvälisiin tehtäviin.

UN Inter-Agency Support Group on the Convention on the Rights of Persons with Disabilities

Tämä YK-järjestöjen yhteinen koordinaatio- ja työryhmä tekee tiivistä työtä vammaisten ihmisoikeuksien läpileikkaavuuden edistämiseksi siten että monitorointi YK:n vammaisten oikeuksien sopimuksen ratifioinnin jälkeen toimisi nykyistä yhdenmukaisemmin ja yhteisten pelisääntöjen standardisointi kehittyisi. Yksittäisten järjestöjen ja osastojen toiminnassa on tällä hetkellä suuria ongelmia, minkä vuoksi työryhmän tärkein tavoite on vammaisosaamisen tuominen valtavirtana osaksi eri YK-tason toimijoiden välistä yhteistyötä. Työryhmän tarkoitus on tukea sekä yksittäisiä ratifiointia tukevia prosesseja että seurata kehityspolitiikkaa sektorina, jossa vammaisvaikutuksia tulisi huomioida läpileikkaavasti.

UN-DESA/Secretariat for the Convention on the Rights of Persons with Disabilities

YK:n New Yorkin sihteeristön talous- ja sosiaaliasioiden osastolla toimivan vammaisoikeussopimuksen sihteeristön tehtävänä on nykyisin valmistella vammaisuuteen liittyviä kysymyksiä YK:n normatiivisille neuvottelufoorumille. DESA:n sisällä toimivan sihteeristön omat toimintaresurssit ovat melko vaatimattomia. Sen tavoitteena on tarjota laajaa substanssitukea, mutta se tarvitsisi pysyvämpiä resursseja pystyäkseen tällaiseen toimintaan.

Vammaisasiat on yleensä viety osana laajempaa näkemystä UNDESA:n oman sosiaali- ja terveystalouden yksikön alaisuuteen, jossa niitä hoidetaan osana laajempaa kontekstia. Hyviä

saavutuksia on tehty suhteessa sopimuksen ratifiointiin, mutta oma vammaispanostus hukkuu laajempaan sosiaaliseksiin, jossa vammaisuus jää jatkuvasti muiden läpileikkaavien teemojen alle.

Office of the High Commissioner for Human Rights

OCHCR on vammaispuolen toimijoista tärkeimpiä, sillä koko sopimuksen YK:n vammaisten oikeuksien sopimuksen toimeenpanon seuranta on heidän alaisuudessaan. OCHCR on osoittanut hyvää aloitteellisuutta useissa yksittäisissä monitorointitapauksissa, jossa vammaissopimuksen edellyttämiä muutoksia on kyetty laajasti seuraamaan ja tuettu jopa yksittäisten jäsenmaiden kansalaisjärjestöjen ponnistuksia. OCHCR on suuressa vastuussa valtavirtahaasteen kanssa, sillä YK:n hyväksymä näkemys vammaisuudesta läpileikkaavana teemana kaikessa kehitys- ja ihmisoikeuspolitiikassa osana vuosittain tavoitteiden seurantaa on myös OCHCR – vetoista suhteessa toimeenpanoon.

United Nations Development Program

UNDP on tukenut rahallisesti vammaisten tasa-arvoon tähtääviä hankkeita ja toimijoita, mutta omaa UNDP:n vammaispolitiikkaa ei vielä ole. Tällaista ollaan kuitenkin kehittämässä nyt siten että muiden multilateraalisten järjestöjen vammaissubstanssi pääsee osaksi kehitystyötä, joten UNDP tarjonnee tulevaisuudessa merkittäviä mahdollisuuksia.

African Union

Afrikan Unionilla on sosiaaliasioiden keskittynyt yksikkö toimistossaan Addis Abebassa. Toimisto on pieni ja sille kuuluvat kaikki sosiaalipolitiikkaan liittyvät asiat. Unionin ministerikokouksissa ovat vammaisasiat nousseet viime aikoina esille. Unioni on laatimassa yhteistä linjapaperia Afrikan maille vammaisten tilanteen parantamiseksi. Unionilla on ollut Hararessa ARI (African Rehabilitation Institute), joka ei varsinaisesti toiminut pariinkymmeneen vuoteen. Ministerit erottivat sen vanhan johdon ja pyysivät Afrikan vammaisten vuosikymmen toimisto ottamaan ARI - insitutuutin uudistamisen vastuulleen.

Afrikan Vammaisten vuosikymmen on alun perin järjestöjen hanke, jota aluksi Etelä-Afrikka ja myöhemmin Ruotsi osaltaan rahoitti. Nykyään hanke on yhteinen myös valtioille ja järjestöille. Suomi on rahoittanut 2011 alkaen sihteeristön toimintaa. Suomi on aloittanut keskustelut USA:n kanssa kuinka maat voisivat yhdessä tukea Afrikan Unionia sen vammaispoliittisessa työssä.

Multidonor Trust Fund (MDTF)

MDTF eli YK:n uusi eri maiden rahoituskanaville perustuva monenkeskinen rahastoinstrumentti on työkalu, joka voi muuttaa vammaiskysymysten rahoitusta kansainvälisessä yhteistyössä. Tämän instrumentin kautta voidaan tukea vammaisten oikeuksien kumppanuuden (UNPRPD) työtä. UNPRPD koostuu 6 YK-järjestöstä. Tällä hetkellä Australia on keskeisin tukija, mutta Suomen tulee olla tässä työssä aktiivisesti mukana.

Council of Europe

Vammaisuus on ollut periaatteellisena teemana Euroopan neuvostolla läsnä pitkään. Vuoteen 2007 saakka vammaisuutta ajettiin lähinnä sosiaali- ja terveyspuolen kautta, mikä johti lukuisiin hyviin päätöslauselmiin, joiden käytännön tulokset jäivät kuitenkin laihoiksi. Vuonna 2006 päätettiin vammaisnäkökulmaa kaikkiin jäsenmaihiin laajentavasta suositushjelmasta, jonka seuranta-aika jatkuu vuoteen 2015. Suositukset ovat asiallisia, mutta niiden sitovuus on luonnollisesti heikkoa. Niiden seurantatyö on yhä kesken. Ministerineuvosto on kuitenkin hyväksynyt ja voi jatkossakin hyväksyä neuvoston tuottamia suosituksia, joten erilaisia mahdollisuuksia etenkin asiantuntemuksen keräämiseen on laajalti. Euroopan neuvostoa uudistetaan juuri nyt ja tämä asettaa uusia vaatimuksia vammaiskysymyksen esille tuomiseen eli etenkin kansalaisjärjestötason vaikutustyön merkitys voi kasvaa ja Euroopan vammaisfoorumin rooli on tässä olennainen,

ETYJ

ETYJ otti kuntoutukseen kantaa Moskovan päätöslauselmassaan vuonna 1992, mutta järjestön oma vammaisaktiivisuus on ollut toistaiseksi vähäistä. Suomen tulisi toimia sen puolesta, että ETYJ:in ihmisoikeusresurssit saataisiin palvelemaan myös vammaisten oikeuksia.

EU

EU kehittää omaa ulkopolitiikkaansa ja Suomessa EU asiat katsotaan siten, että vammaisasiat saavat vastaavan merkityksen kuin Suomen omassa politiikassa. Vammaisjärjestöt eivät ole juurikaan osallistuneet keskusteluun EU:n kehitysyhteistyön sisällöstä eivätkä juurikaan saaneet sitä kautta rahoitusta. Tässä selvityksessä ei käydä EU:ta tarkemmin läpi.

Food and Agricultural Organization of the United Nations

Vammaisuus on huomioitu osana maaseudun elinkeinojen kehittämistä siten että vammaisia tuetaan elannon hankkimisessa köyhillä alueilla toteutettavassa työssä. Ruokaturvakysymyksessä erillistä vammaiskriteeriä ei ole, mutta vammaiset mainitaan osana haavoittuvien ryhmien kriteeriä. Vammaisuudesta on sinänsä melko paljon materiaalia FAO:n manuaaleissa, mutta käytännön toteutuksesta ei ole paljon kvantitatiivista näyttöä, sillä haasteet ovat heikosti tilastoitavissa.

United Nations Population Fund

UNFPA on osallistunut vammaissensitiivisten tapahtumien järjestämiseen ja tukee läpileikkaavana teemana vammaisten huomioonottamista samaan tapaan, kun tuetaan naisten ja muiden heikossa asemassa olevien ihmisten asemaa. Mitään omaa vammaistoimintaa tai vammaisasioiden teemaa ei järjestössä kuitenkaan ole.

United Nations Human Settlements Program

UN – HABITAT on virallisesti sitoutunut voimakkaasti YK:n vammaissopimuksen täytäntöönpanoon ja sen osuus liittyy kiinteimmin esteettömyystyöhön. Keskeistä edistystä on tapahtunut esimerkiksi integraation ja asutuksen suhteen, jossa kuntoutusta ja vammaisten asutusta pyritään harjoittamaan yhteisöissä vailla laitostamista. UN – HABITAT on tukenut tällaisia hankkeita esimerkiksi Afrikassa.

United Nations High Commissioner for Refugees

Pakolaiskomissaari on sitoutunut valmistelevaan suosituksia vaikeasti vammaisten pakolaisten positiivisesta erityiskohtelusta ja evakuoinnista, mutta työ on kesken ja tulosten sitovuudesta ei myöskään ole sovittu missään kansainvälisessä sopimuksessa.

United Nations Industrial Development Organization

UNIDO on ennen kaikkea kestävä kehitys edistävä organisaatio, joten haasteena on kestävyys määrittely sisältäen esteettömyyden ja yhtenäisen osallistumisen. Tärkeimpinä haasteina ovat kestävyys köyhyyden vähentämiseen liittyen ja esteettömyys esimerkkinä kestävästä yhdyskuntarakenteesta.

United Nations Mine Action Service

Kolmas UNMAS tavoite viidestä keskeisestä pilarista liittyy suoraan vammaisiin, sillä tuo tavoite keskittyy miinojen uhrien kuntouttamiseen ja auttamiseen. Ihmiset ovat tällöin liki poikkeuksetta vammaisia, jolloin suora kontakti vammaisuuteen on vahva. UNMAS omaa asiantuntemusta kuntoutuksesta ja esimerkiksi tekoraajoista vaikeissa olosuhteissa ja järjestö on myös sitoutunut integroimaan YK:n vammaissopimuksen osaksi työtään.

World Intellectual Property Organization

WIPO liittyy vammaiskysymykseen ennen kaikkea sähköisen esteettömyyden ja tekijänoikeussuojan poikkeuksien suhteen. Esimerkiksi tiedonsaannin esteettömyys sekä käännöstyön helpottaminen liittyen aistivammoihin ovat olleet olennaisia kysymyksiä. Tällä hetkellä aktiivinen työ YK:n vammaissopimuksen huomioonottamiseksi on kesken, mutta yhteistyön koordinoiminen liittyen sähköisiin oikeuksiin tuntuu järkevältä.

Suosituksia:

62. Pysyvä rakenne vammaiskysymysten hoidolle eri ministeriöiden kesken

Vammaisten ja vammaisuuden näkymiseksi ulkopoliitikassa olisi suositeltavaa luoda Suomeen pysyvä rakenne, joka huomioi YK-järjestöjen kaiken toiminnan vammaisvaikutukset. Vammaisvaikutukset on tämän pysyvän rakenteen (hallitus, järjestöjen sisäinen yhteistyöelin) kautta voitava määrittää mitattavilla standardeilla maailmanlaajuisesti, jotta kansainväliset toimijat eivät toimi ilman vammaisjärjestöjen tai osajien määrittelemiä hyviä käytäntöjä.

Suomessa keskeisenä haasteena pysyvän rakenteen tai vammaiskysymysten läpileikkaavuuden suhteen ovat eri ministeriöiden ja toimijoiden vastuualueet. Tällä hetkellä esimerkiksi Unesco kuuluu opetus- ja kulttuuriministeriön sekä ILO työ- ja elinkeinoministeriön vastuualueeseen, jonka vuoksi tiedonkulku on haaste ja eri toimijoiden kanssa esiin tulevat vammaisiin liittyvät kysymykset jäävät helposti vaille selkeää koordinaatiota. Esimerkiksi kun sosiaali- ja terveysministeriö vierailee WHO:n kokouksessa, joka käsittelee osaltaan vammaisuutta, voisi tämä tieto kulkea välittömästi tällaisen koordinaation kautta myös muille valtionhallinnon tahoille. Eri toimijoiden välinen yhteistyö ja koordinaatio on suuri haaste.

63. Kansainvälisten toimijoiden yhteistyö

ILO, WHO ja muut YK-järjestöt olisi hyvä kytkeä vammaisuuden kokonaisvaltaisen huomioimisen ja järjestöjen välisen asiantuntemuksen kehittämiseen siten, että terveys ja tasa-arvotyössä olisi automaattisesti määrittelty vammaisten ihmisoikeuksien huomioimiselle tai vammaisvaikutuksen automaattinen arviointi ennalta määritellyn standardin mukaisesti, jotta yhteen tietopankkiin voitaisiin maailmanlaajuisesti koota eri toimijoiden tavoitteet, saavutukset ja ohjelmat vammaisten suhteen. Näin myös vammaisalan resurssit kasvaisivat ja Suomi voisi olla tässä aloitteellinen.

Tärkeimpien multilateraalisten toimijoiden olisikin hyvä nimittää perustettavaan vammaisvaikutusten työryhmään edustaja ja tämän työryhmän vastuulle tulisi antaa vammaiskysymysten suhteen suosituksia ja arvioida järjestöjen yhteistoiminnan onnistumista etukäteen mainituin standardein. Nykyisten järjestöjen välisten kokousten toimintaa olisi hyvä tehostaa ja Suomen olisi suositeltavaa ajaa tällaista toimintatapaa eri järjestöissä.

Suomen olisi myös hyvä omalta osaltaan koordinoida toimintaansa ja linjauksiaan YK – ja muissa kansainvälisissä järjestöissä yhteisten tavoitteiden mukaisesti ja pitää huolta, että vammaisjärjestöt ovat mukana yhteistyössä niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin.

64. Resurssien lisääminen

Yhteistyön lisäksi myös voimavarojen lisäys on olennaista ja rahoitusvaje on alati ongelma. Suomen olisi hyvä ajaa järjestelmää, jossa vammaiskysymykset ovat osa ministeriön pysyviä ulkopoliittisia rakenteita jatkuvien erillisrahoitusten sijaan

Vammaisjärjestöt olisi myös hyvä ottaa tiiviisti mukaan kaikkien ylikansallisten elinten toimintaan. Vastuun siirtely on lopetettava YK-järjestöjen sisäisessä keskustelussa. Tähän olisi suositeltavaa varattava erityisrahoitus vuosittain ja tuotava se osaksi kehityspoliittista ohjelmaa.

65. Suomen valtion rooli

Suomen voimavaroilla voidaan tehdä merkittävää työtä keskittämällä taloudellisia voimavaroja ja suomalla henkilöstöä vammaiskysymykselle. Vammaisten ihmisten huomioonottamisesta voidaan tehdä systemaattinen ja kokonaisvaltainen osa kansainvälistä politiikkaa.

Suomen olisi hyvä olla aloitteellinen myös muiden saman ajatusmaailman jakavien maiden kanssa siten, että vammaiskysymyksissä luotaisiin uusia valtiorajat ylittäviä keskusteluyhteyksiä. Näiden ajatusten tuleekin näkyä konkreettisesti seuraavassa kehityspoliittisessa ohjelmassa. Suomen olisi suositeltavaa pyrkiä saamaan kaikki toimijat samojen teemojen ja samanlaisten vammaispainotusten taakse siten, että ministeriöiden välinen yhteistyö olisi jouhevaa, eikä suosituksessa 1 mainittuja ongelmakohtia esiintyisi.

Tämän artikkelin keskeisiä asioita:

Suomi on edistänyt aktiivisesti vammaisasioita joissakin yhteistyöorganisaatioissa ja toisissa taas ei juuri lainkaan. Artikkelissa ei ole kaikkia kansainvälisiä organisaatioita

ja 15 ensimmäistä ovat ehkä tärkeimpiä. Artikkelissa ehdotetaan yhteistyön parantamista. Lisäksi ehdotetaan yhteistä koordinaatiota, jotta vammaisten ihmisoikeuksia edistetään johdonmukaisesti eri tasoilla.

Artikkeli 5

Vammaiset ja kriisit

YK:n vammaisoikeussopimuksen artikla 11 oikeudellisena perustana

YK:n vammaisten oikeuksien sopimus (CRPD) on kriisinhallinnan kannalta olennainen oikeudellinen perusta, sillä vammaisten ihmisten huomioiminen on siinä myös oikeudellinen velvoite. Koska Suomi on allekirjoittanut sopimuksen, sen ei tulisi käyttäytyä sopimuksen vastaisesti jättämällä vammaisia huomiotta kriiseissä. Sopimuksen ratifioinnin ja asianmukaisen toimeenpanon edellyttämät toimet pitää siis ottaa huomioon.

”Sopimuspuolet toteuttavat kansainväliseen oikeuteen perustuvien velvoitteidensa mukaisesti, mukaan lukien kansainvälinen humanitaarinen oikeus ja ihmisoikeuksia koskeva kansainvälinen oikeus, kaikki tarvittavat toimet varmistaakseen vammaisten henkilöiden suojelun ja turvallisuuden vaaratilanteissa, mukaan lukien aseelliset selkkaukset, humanitaariset hätätilat ja luonnonkatastrofit” (CRPD 11 artikla).

Taustaa vammaisuudesta kriiseissä

Kriisit voidaan pääsääntöisesti jakaa sotiin ja aseellisiin konflikteihin ja toisaalta luonnonkatastrofeihin. Erilaiset kriisit luovat keskenään erilaisia tarpeita. On olennaista erotella erityisesti luonnonkatastrofien ja aseellisten konfliktien pohdinta vammaisvaikutuksineen. Tämä kytkeytyy tiiviisti köyhyyteen ja sen kartoittamiseen, sillä luonnonkatastrofeja on köyhissä maissa enemmän ja vammaisten asukkaiden kartoituksen taso on siellä heikko. Köyhät maat kärsivät myös suhteellisesti eniten sodista ja muista aseellisista konflikteista, joihin liittyviä vammaisille olennaisia seikkoja ovat muun muassa osallisuus, etnisyys ja evakuoitijärjestelyt.

Kriisien ja niiden vammaisvaikutusten määrittely on olennaista – esimerkiksi rahoitusmarkkinakriisi on vuodessa laajentunut globaaliksi taloustaantumaksi, joka koskettaa köyhimpien maiden köyhimpiä, kun jakovara pienenee ja vauraampien maiden sekä toimijoiden investointimahdollisuudet vähenevät.

Maailmassa on tällä hetkellä liki miljardi nälkää näkevää ihmistä ja luku on nousussa ruokakriisin myötä. Vammaisten kannalta tilanne on huolestuttava, sillä ruoan jakeluun tähtäävät ohjelmat eivät ota huomioon vammaisten erityistarpeita esimerkiksi liikkumisen ja jakelun suhteen, jolloin apu menee perille, muttei saavuta kunnolla vammaisia ihmisiä.

On jo kauan tunnustettu, että vammaisten ihmisten syrjäyttäminen, marginalisointi ja syrjintä liittyvät suurelta osin poissulkeviin käytäntöihin, suunnittelun esteellisyyteen ja vammaisten ihmisten osallisuuden puutteeseen katastrofi- ja kriisitilanteisiin valmistauduttaessa. Liikkumisen ja saavutettavassa muodossa olevan tiedon esteet vähentävät vammaisten ihmisten mahdollisuuksia hyötyä olemassa olevista riskienvähentämisstrategioista ja -toimenpiteistä sekä hätätila- ja katastrofivalmiustoimista.

Vammaisten leimaaminen ja muut asenteisiin liittyvät ilmiöt johtavat siihen, että vammaiset ihmiset piilotetaan näkyvistä. Vammaiset on erikseen mainittu henkilömiinoja ja rypäleaseita koskevissa sopimuksissa vuosilta 1997 ja 2008, sillä nämä aseet aiheuttavat vammaisuutta sota-alueilla, joilla myös Suomi toimii rauhanturvatehtävissä.

Vammaiskysymysten ja vammaisten ihmisten tarpeiden ymmärtämisen on oltava erottamaton osa sekä humanitaarista apua ja hätätilanteiden hoitoa että pitkän tähtäimen kehityssuunnittelua, jos haluamme vähentää köyhyyttä ja saavuttaa aitoa tasa-arvoa. Vuosituhattavoitteet ovat myös vammaisille olennaisia.

Vammaisten ihmisten ja heitä edustavien järjestöjen oikeus osallistumiseen ja osallisuuteen on erityisen olennainen asia kansainvälisessä yhteistyössä yleisesti sekä erityisesti hätätila- ja konfliktitilanteissa. Sen tunnustaminen, että vammaiset ihmiset ovat moninainen ryhmä, joka koostuu erilaisissa olosuhteissa elävistä yksilöistä, on edellytys ohjelmatyölle kriisejä varten.

Euroopan unioni ja useat valtiot ovat ratifioineet YK:n vammaissopimuksen (CRPD). Se antaa ainutlaatuisen ja historiallisen mahdollisuuden toimia ja kiinnittää huomiota vammaisten ihmisten asemaan myös hätätilanteiden ja kriisien aikana.

Aseelliset konfliktit ja luonnonkatastrofit lisäävät usein vammaisuutta, joten sekä lisääntyvän vammaisuuden että jo konfliktissa tai kriisissä mukana olevien vammaisten pelastamiseksi ja suojelemiseksi on määriteltävä toimintamallit.

On tärkeää myös tietää etukäteen, miten kriisin tullessa saadaan selville vammaisten henkilöiden määrä ja olinpaikka alueittain. Kehittyneimmille maille vammaisten huomioonottaminen kriisinhallinnassa on toisenlainen haaste ja vammaisten määrän kartoittaminen tarkoittaa erityisesti kotonaan elävien vammaisten naisten etsimistä. Tietyissä maissa vain miehet hakeutuvat mukaan toimintaan tai kartoitukseen. Esimerkiksi Pakistanissa väestönlaskenta niin, että vammaiset sisältyvät siihen, on ensisijaista. Monissa maissa vedensaantiin, palveluihin tai terveydenhuoltoon liittyvät palvelut ovat vammaisten kannalta ongelmallisia.

DRR tarkoittaa Disaster Risk Reductionia, jossa vammaiset tulisi huomioida erillisenä ja haavoittuvana ryhmänä. Kattavan Disability in Emergencies -ohjekirjan tekemistä ja erityisesti EU- ja YK-tason kytkemistä siihen on pidetty tärkeänä. Handicap International on tuottanut aiheesta manuaalin. Kansainvälisessä vammaisliikkeessä voitaisiinkin lähteä liikkeelle *Slow mobility – hitaasti liikkuvat* -tyyppisestä käsitteestä, joka kattaisi vanhukset, vammaiset ja lapset. Vammaisten kannattaa siis tältä osin lyöttäytyä yhteen vanhusten kanssa, sillä hitaasti liikkuvien oikeus esteettömyyteen palvelee kaikkia. Vammaisten tilanne tulisikin arvioida yhdessä vanhusväestön tilanteen kartoittamisen kanssa.

Kuurot, kuurosokeat ja kuulovammaiset ovat ryhmiä, joille tulee järjestää mm. tiedotusta viittomakielellä, tekstittäen jne. kriisitilanteissa, tästä esimerkkinä Australian Queenslandin vuoden 201 suuritulvissa ja hirmumyrskyn aikana osavaltion kuvernöörin toimesta tiedotustilaisuudessa oli järjestetty tulkkaus. Tiedonsaannin turvaaminen näille ryhmille konflikti-, hätä- ja kriisitilanteissa on olennaista ja vaikuttaa suorasti näiden ryhmien fyysiseen turvallisuuteen näissä tilanteissa.

Esimerkiksi Japanissa vammaisjärjestöt ovat huolehtineet Fukushima onnettomuuden jälkeisestä tilanteesta. Asia ei lähtenyt kuitenkaan liikkeelle itsestään; Japani tarvitsi tiedon siitä, että paikalliset vammaisjärjestöt tietävät, paljonko vammaisia on ja missä he asuvat. Siellä ei tarvinnut lähteä liikkeelle väestönlaskentaotteella, mutta tarvittiin kuitenkin maailmanlaajuisesti "virallinen" vammaisääni, joka osaisi informoida viranomaisia ja puhua vammaisten auttamisesta osana kokonaisia auttamisohjelmia onnettomuuksien ja katastrofien jälkeen.

Vammaisten suurimmat riskit liittyvät syrjintään, marginalisoitumiseen ja yhteiskunnan sivuraiteella olevien ihmisten unohdukseen kriisivalmiutta ja kriisitilanteita suunniteltaessa sekä itse kriisitilanteissa. Keskeisiä kysymyksiä ovat myös tiedon ja toimintamallien puute. Juuri tähän voidaan kansainvälisen yhteistyön keinoin vastata. Vammaisten mahdollisuudet selviytyä hengissä kriisitilanteesta ovat selkeästi keskitasoa huonompia, sillä heidän määräänsä ei tiedetä, tarpeitaan ei huomioida, eivätkä vammaiset ole mukana kriisiä edeltävien valmiusmekanismien suunnittelussa.

Vammaisten huomioonottaminen katastrofeissa edellyttää kartoitusta, apuvälineiden jakelua, viranomaisten informointia, peruslääkkeiden jakamista sekä evakuoinnin ja vesijakelun hoitamista. Vammaisten ihmisten kriisivalmiudesta on keskusteltava mahdollisimman kattavasti sekä humanitääristen että sotilaallisten kriisien yhteydessä, ja on pohdittava yhteisten vammaisvaikutusten arvioinnin mekanismeja sekä kansainvälisten toimijoiden osallisuutta niissä.

Esimerkkejä kriisi- ja konfliktitilanteista sekä relevanteista vammaisvaikutuksista

Luonnonmullistukset

Pakistanin maanjäristys 2005

Pakistanin maanjäristys iski köyhään maahan vuonna 2005 tappaen välittömästi 75000 ihmistä, joskin jälkihoidon ja infrastruktuurin romahtamisen myötä lopullinen kuolleiden määrä nousi tätäkin suuremmaksi. Noin 17 miljoonaa ihmistä Pakistanissa voidaan WHO:n määrittelyn mukaan lukea vammaisiksi.

Pakistan on erinomainen esimerkki siitä, miksi vammaisjärjestöt kannattaa kriisialueilla mobilisoida työhön heti kun suinkin mahdollista. Pakistanissa STEP eli paikallinen vammaisjärjestö ryhtyi heti toimiin pelastusjärjestöjen kanssa toimittaen heille listan tarvikkeista ja alustavan tiedon 7000 vammaisesta ihmisestä, jotka asuivat järistyksen ydinalueella.

Jälkihoidossa STEP edusti Pakistania YK:ssa ja myötävaikutti tietopankin uudelleenaktivoitumiseen siten, että vammaiskysymyksestä syntyi välitön resurssipankki Pakistanin kaltaisessa luonnonmullistuksille alttiissa ympäristössä.

Japanin tulva 2011

Fukushiman ydinturman keskeisin opetus liittyy huonoon vammaisvalmiuteen muuten kehittyneessä valtiossa. Japanissa raha tai väestönlaskenta ei ollut varsinainen ongelma, mutta vammaisuuteen ei osattu varautua erityistarpeena katastrofin iskiessä. Keskeisin ongelma liittyi evakuointiin.

Koska katastrofi oli luonteeltaan ydinturma, johon liittyy laskeumavaara, oli evakuointi ensisijainen reaktio. Vammaisten evakuoinnissa törmättiin vaikeuksiin. Ensinnäkin evakuointi edellytti liikkumista, portaiden nousua ja siirtymistä järjestettyihin kulkuneuvoihin ja majoituksiin, jotka olivat usein esimerkiksi pyörätuolinkäyttäjien ulottumattomissa.

Myös tiedotus evakuoinnista ja järjestelyistä oli puutteellista, eikä aistivammaisille välitetty riittävästi tietoa, mikä liittyi tiedonvälityksen laitteiston puutteisiin ja toimintaohjelman huomioimattomuuteen. Ihmiset, joille pelastustoimet oli suunnattu, eivät olleet tietoisia toimintaohjeista tai suunnitelmista, mikä lisäsi paniikkia entisestään.

Suuri ongelma oli myös evakuointitilojen huono varustelu, minkä seurauksena esimerkiksi diabeetikoille, munuaisvaivoista kärsiville tai muille erityisryhmille ei kyetty tarjoamaan lääkehoitoa ja varusteita kohtuullisessa ajassa. Raha oli Japanissa järjestöjen kannalta ongelma, sillä valtio ei taannut rahoitusta vammaisjärjestöille vammaisten kriisihäiriöiden auttamiseksi, eikä kansainvälistä rahoitusta tullut, sillä Japanin valtio ei sellaista pyytänyt.

Aseelliset konfliktit

Lähi-idän konflikti

Lähi-idän konflikti on luonteeltaan erityinen, sillä kyse ei ole evakuoinnista, akuutista kriisistä tai yllätyksestä, vaan pysyvän konfliktin aiheuttamista jokapäiväisistä vammaisvaikutuksista. Keskeisimmät asiat liittyvät terveydenhuollon saatavuuteen ja yleisiin esteettömyysvaikutuksiin. Koska

kyseessä on jatkuva konfliktitilanne, YK:n taholta on paheksuttu pääsääntöisesti liikkumisen rajoituksiin liittyviä toimia Israelin puolelta.

Vammaisille tilanne on mutkikkaampi, sillä liikkumisen rajoitteet ja tarkastuspisteet eivät ota huomioon vammaisten erityistarpeita ja tämän seurauksena vammaisten palestiinalaisten liikkuminen niin Gazassa kuin Länsirannalla on pysyvästi vaikeutunut. Myöskään terveydenhuollon pisteet, joita pakolaisleireillä ja palestiinalaisalueilla on, eivät usein ole vammaisille saavutettavissa.

Kosovon konflikti

Kosovon konfliktissa olennaisin ongelma alkoi sodan aikana pakolaisvirrasta, johon vammaiset eivät päässeet kunnolla mukaan, sillä kiireellinen pakolaisvirta ei mahdollistanut vammaisten laajamittaista evakuointia. Tämän vuoksi vammaisia kuoli enemmän sekä konfliktissa että sen aiheuttaman saarron aikana. Ylipäänsä aseellisissa konflikteissa välitön uhka ja vihollisten läsnäolo lisäävät vaikeuksia entisestään.

Kosovossa törmättiin varustelun ja esteellisyyden yleisiin ongelmakohtiin. Pakolaisleireillä ei osattu varautua vammaisten pakolaisten tuloon ja sopivia varusteita ei ollut. Myös piileskely sotatilanteessa oli vammaisille vaikeaa ja siksi vammaisia ihmisiä menehtyi paljon.

Vaikeavammainen kontaktimme joutui hankkimaan katetreja mustasta pörssistä, sillä hoitotarvikkeita ja välineitä ei ollut tarjolla, eikä pakolaisleireillä ollut esteettömiä saniteettitiloja, apuvälineitä tai muita vammaisten vaatimia erityistarpeita. Kosovossa Suomen apu oli tärkeää ja tämä on siitä hyvä esimerkki.

Suosituksia

66. Suomen erikoistuminen vammaisten kriisivalmiuteen

Tärkein ehdotuksemme on se, että Suomi erikoistuisi kriiseissä vammaiskysymyksiin. Kuten aihetta tutkiessa on käynyt ilmi, erityisesti vammaisryhmän kriisivalmius ei ole ollut kenenkään vastuulla. Näin ollen Suomi voisi rauhanvälityksen lisäksi pohtia erikoistumista tähän kysymykseen yhdessä vammaisjärjestöjen, katastrofiapua antavien järjestöjen ja ulkoministeriön kanssa.

67. Materiaalitarpeiden huomioiminen

Vammaisten vaatimat apuvälineet ja tarvittavat hoitotarvikkeet on turvattava kattavasti osaksi kaikille kriisialueille vietävää nopeaa apua. Esimerkiksi luiskista, katetreista ja muista nopeasti tarvittavista välineistä voisi koota suosituslistan ja edellyttää sen huomioimista niin suomalaisilta kuin kansainvälisiltä pelastusorganisaatioilta.

Kaikkien toimijoiden olisi suositeltavaa aina varata tiettyjä vammaisten tarpeisiin liittyviä materiaaleja, jotta niitä voitaisiin toimittaa välittömästi kriisialueelle. Suomen olisi hyvä tukea esimerkiksi Punaista Ristiä vammaismateriaalikysymyksen hoidossa ja tarjottava apua muun muassa oman lähetystöverkostonsa kautta.

68. Vammaisten huomioiminen jälleenrakennustyössä

Kriisinjälkeisessä työssä on tärkeää lähteä liikkeelle kriisin tarjoamista mahdollisuuksista. Esimerkiksi merkittävä luonnonkatastrofi tuhoaa monesti myös esteellistä

infrastruktuuria ja kriisitilanne avaa mahdollisuuksia esteettömään jälleenrakentamiseen. On tärkeää huomioida vammaiset kaikessa uudelleenrakentamisessa.

Tämän lisäksi kriisin jälkihoidossa pitää huomioida se, että palvelut ovat vammaisten saavutettavissa.

69. Pysyvä rakenne ja rahoitus

Suomen olisi hyvä edistää pysyvän rakenteen luomista näiden kysymysten hallinnassa, sillä vammaiskysymystä ei kriisitilanteessa koordinoita minkään yksittäisen tahon kautta. Suomen olisi hyvä olla aloitteellinen sellaisen kansainvälisen ja monenkeskisen ryhmän luomisessa, jolle annettaisiin tehtäväksi saada vammaisasiat osaksi kansainvälisten kriisitilanteiden toimintamalleja.

Vammaisuuden läpileikkaavuutta humanitaarisissa järjestöissä ja muiden sidosryhmien keskuudessa on edistettävä, jotta vammaisten ihmisten asiat ja tarpeet saadaan integroitua kaikille suunnittelun ja päätöksenteon tasoille. Tämän tulisi kuulua järjestöjen perusvaatimukseen valtion tukien näkökulmasta.

70. Vammaisten erityisryhmien tilanteen huomioiminen

Suomen olisi suositeltavaa edellyttää, että hätätilan ja humanitaarisen kriisin aikana kaikki vammaisten auttamiseen tähtäävä työ ottaa huomioon myös vammaiset naiset ja tytöt, jotta työ olisi tehokasta ja saavuttaisi kaikki apua tarvitsevat. Tämä vaatii sukupuoliantalyysin tekoa tilanteista. Vammaiset naiset ja tytöt tarvitsevat erityistä suojelua, jotta he eivät altistu isä törkeälle syrjinnälle tai seksuaaliselle hyväksikäytölle.

Vammaiset lapset olisi hyvä huomioida omana erityisryhmänään, sillä lapset ovat kriisitilanteissa oma ryhmänsä erityisten tarpeiden ja järjestelyjen kannalta sekä haavoittuvampia esimerkiksi aliravitsemukselle. Vammaisia ihmisiä ja heitä edustavia järjestöjä on suositeltavaa konsultoida ja heitä on saatava osallistumaan suoraan kriisioperaatioiden suunnitteluun.

Keskeinen ongelma on pitkäaikaissairaiden huomiotta jättäminen. Pitkäaikaissairaat menehtyvät muita useammin hoitamatta jättämisen tai vammaisuutta huomioimattoman hoidon vuoksi. Aistivammaisten auttamiseksi olisi hyvä kehittää tiiviisti periaatteita, joilla varmistetaan tiedonsaannin esteettömyys ihmisille, jotka eivät näe, eivätkä kuule.

Tällaisessa tilanteessa olisi hyvä perustaa erillinen kriisinhallinnan sektori pohtimaan aistivammaisille tiedottamista.

Mielenterveysongelmista ja myöhemmin post-traumaattisesta stressistä kärsivät henkilöt olisi suositeltavaa kriisinhoidon yhteydessä erottaa omaksi vammaisryhmäkseen ja huomioida sellaiset stressioireet, jotka ovat erityisen yleisiä vammaisuudesta johtuen.

Esimerkkeinä tästä ovat ahdistustilat liittyen liikkumisen vaikeuteen tai siihen, ettei omalla kielellä (esim. viittomakieli) ole saatavilla minkäänlaisia toimintaohjeita kriisitilanteen sattuessa.

On tärkeää muistaa myös vammaisten ihmisten läheiset, perheenjäsenet ja mahdollisesti heistä riippuvaiset henkilöt erityisryhmienään, sillä vammaisille kriittisistä kysymyksistä tulee saada

informaatiota myös läheisille, joilla on usein valtava vastuu vammaisen yksilön kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista. Pakolaisia koskevan asutuksen esteettömyydelle on kehitettävä pysyvät kriteerit, jotta vammaisten ihmisten evakuointi ei pysähdy, koska evakuointikohde on esteellinen.

71. Suomalaisten toimijoiden osallisuus

Kansainvälisten kriisien ja katastrofien parissa työskentelevien järjestöjen suomalaista osaamista olisi suositeltavaa verkottaa keskitetysti edistämään vammaisten huomioonottamista oman järjestönsä toiminta-alueella.

Suomen olisi myös hyvä luoda oma evaluointiprosessinsa vammaisten ihmisten huomioimisesta sota- ja kriisitilanteissa ja käytävä evaluoinnin kriteereillä läpi kaikki suomalaiset ulkoasiainministeriön tukea saavat toimijat. Evaluoinnin tulosten ja selvityksen suositusten pohjalta olisi suositeltavaa luoda toimintasuunnitelma vammaisten kriisivalmiuksien lisäämiseksi.

72. Ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko

Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa olisi hyvä selkeästi osoittaa, miten Suomi on varautunut vammaisuuden tuomiin haasteisiin kriisiskenaariossa sekä kantanut globaalia vastuuta vammaisista kriisitilanteissa.

73. Suomen lähetystöverkoston aktivointi

Suomen lähetystöjen asiantuntemus tulisi aktivoida mukaan kriisinhallinnan työhön varustamalla kriiseille ja luonnonkatastrofeille herkkien alueiden lähetystöjä vammaisten kannalta olennaisilla välineillä. Näin Suomi voi toimia materiaalipankkina kriisitilanteissa ja kannustaa osaltaan myös muita vastaamaan tähän haasteeseen.

74. Suomen puolustusvoimat ja rauhanturvaaminen

Vammaiset ihmiset ovat usein heikossa asemassa niillä sota- ja kriisialueilla, joilla suomalaiset rauhanturvaajat toimivat. Sekä osaamisen kasvattamisen että tavoitteiden suhteen olisi hyvä kehittää konkreettinen toimenpideohjelma yhteistyössä puolustusvoimien ja vammaisjärjestöjen sekä asiantuntijoiden kanssa.

Tavoitteena voisi olla tosipaikan tullen käytettävä puolustusvoimien resurssikeskus, joka koostuu 10–15 vammaisuuden asiantuntijasta, joita voidaan käyttää nopealla varoitusaajalla konsultointi- tai kenttätöihin.

75. Suomalaisten toimijoiden erikoistuminen

Suomen olisi suositeltavaa hyödyntää Martti Ahtisaaren, Pekka Haaviston ja muiden rauhanvälittäjien mainetta vietäessä vammaiskysymyksiä kriisialueille ja vastattaessa vammaisväestön haasteisiin konfliktitilanteessa.

Ulkoasiainministeriö voisi yhteistyössä aiheesta kiinnostuneiden diplomaattien, vammaisjärjestöjen sekä Crisis Management Intiativen (CMI) kanssa laatia toimenpideohjelman, joka käynnistäisi laajan kriisinhallintaan liittyvän vuoropuhelun kansainvälisten toimijoiden, ministeriön ja suomalaisten vammaisjärjestöjen kesken.

Tämän artikkelin keskeisiä asioita:

Artikkelissa kuvataan erilaisia kriisitilanteita niin luonnonkatastrofeja kuin aseellisia konflikteja, jotka kaikki vaikuttavat vammaisten ihmisten elämisen mahdollisuuksiin. Artikkelissa ehdotetaan Suomen keskittymistä kriisitilanteiden vammaiskysymysten hallintaan sekä pelastustoimiin. Artikkelissa ehdotetaan millä eritavoilla Suomi voisi toimia näissä tilanteessa. Rauhanturvaajat kohtaavat usein ensimmäisenä ulkopuolisen vammaisten ihmisten hädän ja siksi heidät on saatava järjestelmällisesti mukaan kehittämään valmiuksia.